

**Program Prac Konserwatorskich i Restauratorskich
z badaniami konserwatorskimi
ścian wewnętrznych kościoła pw. św. Wawrzyńca w Luzinie**

oprac. Konserwator Dziej Sztuki
mgr Elżbieta Przebirowska
ul. Morska 301/36, 81-054 Gdynia
nr dypl. UMK 1360

E. Przebirowska
Konserwator dzieł sztuki
mgr Elżbieta Przebirowska
81-054 Gdynia, ul. Morska 301/36
MF 958-022-33-87, tel. 6632326

Opracowanie jest załącznikiem do okazyja
Zn. 5142.511.2024 RKL

Gdynia, kwiecień 2024r.

Nr z dnia 17.05.2024
podpis *[Signature]*

Dokumentacja, program prac konserwatorskich są chronione prawem autorskim.

<u>Spis zawartości opracowania</u>	1
1. Zawartość opracowania	2
2. Przedmiot i podstawa sporządzenia programu prac.....	2
3. Rys historyczny obiektu.....	3
4. Krótki opis obiektu.....	4
5. Opis istotnych odkrywek wykonanych we wnętrzu kościoła.....	5
6. Podsumowanie badań odkrywkowych wnętrz.....	6
7. Omówienie wyników badań	7
8. Ocena stanu zachowania wnętrz	7
9. Oczekiwane efekty prac konserwatorskich i restauratorskich.....	8
10. Program prac konserwatorskich i restauratorskich.....	9
11. Aneks nr 1.....	12
12. Aneks nr 2.....	17
13. Fotografie obiektu	

1. Zawartość opracowania

Zadaniem niniejszego opracowania było zebranie podstawowych danych na temat historii budynku oraz określenie jego historycznych przemian na podstawie fotografii i materiałów archiwalnych. Podstawowym działaniem było wykonanie odkrywek mających ustalenie wyglądu ścian wewnętrznych obiektu, jego wykończenia i kolorystyki. Na podstawie badań konserwatorskich będzie możliwe ustalenie faz chronologicznych oraz pierwotnego wyglądu obiektu. Umożliwi to sformułowanie wytycznych do projektu prac remontowych obiektu oraz PPR.

Odkrywki wykonane zostały we wnętrzach kościoła zgodnie z Programem Badań Konserwatorskich zatwierdzonym decyzją urzędu konserwatorskiego w lutym 2024r.¹ W miarę postępujących prac i wiedzy dotyczącej obiektu były wyznaczane miejsca na wykonanie kolejnych odkrywek na ścianach wewnętrznych i sklepieniach kościoła. Wykonano ok. sześćdziesiąt odkrywek – część z nich najbardziej istotna została opracowana merytorycznie. Całość została ujęta w opracowanie zawierające podsumowanie badań, dokumentację fotograficzną, rysunkową i opisową.

2. Przedmiot i podstawa do sporządzenia programu prac

Badania konserwatorskie wraz z Programem Prac Konserwatorskich i Restauratorskich zostało wykonane na zlecenie Parafii pw. św. Wawrzyńca w Luzinie, ul. Kościelna 4, 84-242 Luzino, w której imieniu działa ks. Proboszcz Michał Świeczkowski. Jego przedmiotem są badania konserwatorskie tynków i ich wykończeń kolorystycznych budynku kościoła parafialnego w Luzinie. Obiekt ten jest indywidualnie wpisany do rejestru zabytków przez WKZ w Gdańsku dn. 24.04.1975r. pod nr A-838.

Podstawą do sporządzenia opracowania jest dokumentacja fotograficzna i opisowa wykonana na podstawie wizji lokalnej na obiekcie dotycząca obecnego stanu zachowania ścian wewnętrznych i zewnętrznych oraz dokumentacja fotograficzna wykonana w trakcie tejże wizji. Wykonano również odkrywki konserwatorskie w celu ustalenia zakresu oryginalnych tynków oraz kolorystyki historycznej wewnątrz i na zewnątrz budynku. Opracowane wyniki badań powinny zostać wykorzystane do sporządzenia programu prac konserwatorskich.

Oprócz badań własnych zostały wykorzystane następujące opracowania, dokumentacje, projekty i materiały archiwalne:

1. fotografie historyczne z archiwów niemieckich, polskich i internetu²,
2. mapy i plany historyczne AP w Gdańsku i stron internetowych,
3. literatura fachowa, opracowania projektowe i konserwatorskie mn:
 - a. Heise.O- Die Bau- und Kunstdenkmaeler der Kreise Carthaus, Berend und Neustadt,h. I, Danzig 1884
 - b. Fikus Stefan - Historia wsi Luzina i okolic w l. 1871-1985r., Gdańsk 1992r
 - c. Labuda Gerard - Dzieje wsi Luzino do schyłku XIX w., Luzino 1995r.
 - d. Sikora Feliks- Luzino, 1995r
 - e. Klotzke Zbigniew - Bedeker Luziński, Luzino 2004r.
 - f. Klotzke Zbigniew- Parafia i kościół pw. św. Wawrzyńca w Luzinie, Luzino 2002r.

¹ Decyzja WUOZ w Gdańsku nrZN.5160.3.1.2024.ISW z dn.19.02.2024r.

² W opracowaniu korzystano ze stron internetowych- pbc.gda.pl, fotopolska.eu, fotomemoria.pl, <http://igrek.amzp.pl/>

- g. Czernichowski J.- Projekt budowlany T.I. Projekt zagospodarowania terenu, przebudowy posadzki kościoła pw. św. Wawrzyńca w Luzinie [...], grudzień 2021.
- h. Przebirowska E.- Program badań konserwatorskich. Badania kolorystyczne elewacji i ścian wewnętrznych kościoła pw. św. Wawrzyńca w Luzinie. listopad 2023r.
- i. karta ewidencyjna zabytku architektury i budownictwa

3. Rys historyczny obiektu

Parafia luzińska jest jedną z najstarszych parafii pomorskich. Pierwsza wzmianka o proboszczu pochodzi z 1312r., więc już wtedy istniała zorganizowana parafia i kościół. Do 1733r. istniał w Luzinie kościół drewniany, którego korzenie sięgać mogły średniowiecza./ o jego wieku świadczy wmurowana w ścianę kruchty południowej kamienna chrzcielnica gotycka prawdopodobnie z końca XIV w./ Kościół był wymieniany w wizytacjach XVI-wiecznych. W trakcie wizytacji w 1599r. archidiakon Franciszek Łącki zapisał, że kościół był zbudowany z drzewa, a „podłogę miał całą piaszczystą”. Kościół więc w tamtym czasie nie posiadał żadnej posadzki. Ze względu na zły stan budynek został rozebrany i na jego miejsce w l.1733- 1740 ks. Maciej Tadeusz Rzepczyński wybudował kościół „nowy z kamienia moszczony z boku ceglami”. Wizytacja z 1766 roku mówi o kościele tak: „Jest kościół parafialny z położenia kamienia węgielnego i z przyłożenia obu rąk przewielebnego świętej pamięci księdza Macieja Rzepczyńskiego, dziekana mirachowskiego i bezpośredniego swego zarządcy, budowanego z trwałego muru wypalaną dachówką nakrytego. Podłoga kościoła w mniejszym chórze wyłożona kamieniami czworokątnymi polerowanymi, w chórze większym pod ławkami - deskami drewnianymi, między ławkami - cegłą, sufit ze sklepieniem bielonym, ławki wymagają naprawy.”³ Głównym fundatorem był Przebendowski i bogata szlachta z parafii.

W XVIII w. Została dobudowana górna część wieży/ sygnaturka drewniana/ oraz rozbudowana kruchta boczna. W 1881r. w opisie zabytków kościelnych Pomorza Gdańskiego autorstwa radcy budowlanego Fromma z Wejherowa wspomina o niedawnym dobudowaniu małej przybudówki od strony wschodniej wejście z wejściem za ołtarzem głównym. W 1910r. rozważano możliwość poszerzenia kościoła, ale pomysł nie został zrealizowany. Pierwsza wojna światowa i zmiany państwowości pogłębiające trudną sytuację gospodarczą nie pomagały w utrzymaniu właściwej kondycji budowli. Mimo trudności nowy proboszcz Bernard Gończ dążył do wykonania kapitalnego remontu kościoła, który ucierpiał dość mocno w trakcie wojny. W protokole odbytej wizji z 1921r. stwierdzono konieczność reperację tynków wewnętrznych i pomalowanie ich stosownie do dawnego sposobu malowania.

Remont kapitalny kościoła został wykonany w 1924r.- obejmował on remont dachu i elewacji kościoła. Do tynkowania użyto mn: 3900 litrów zaprawy wapiennej , a na pokrycie dachu 2000 szt. dachówki holenderki⁴. W 1928r. do kościoła doprowadzono energię elektryczną.

Po II wojnie światowej dach budynku poważnie ucierpiała z powodu wybuchu min. Do końca października 1945r. wymieniono całe belkowanie nad nawą wraz z pokryciem dachówkami holenderkami. Kolejny remont dachu przeprowadzono w 2000r .

³ Klotzke Zbigniew- Parafia i kościół pw. św. Wawrzyńca w Luzinie, Luzino 2002r. str. 53

⁴ Tamże

Kościół parafialny był zbyt mały w stosunku do liczby parafian- został on rozbudowany w przeciągu kilku lat/ od 1947-1950 r./ Powiększono prezbiterium o ok. 9 m w stronę wschodnią/ dwa przęsła/, rozebrano kruchtę wschodnią i północną, dobudowano dwa symetryczne pomieszczenia- od północy salkę- babiniec, a od południa zakrystię /.⁵ Dobudowa posiadała fundamenty z kamienia polnego, a cokoły i ściany z cegły. Całość z zewnątrz i wewnątrz została wytynkowana i pobielona. Około 1950 roku wykonano posadzki; w prezbiterium z lastryko z ornamentami dekoracyjnymi w kolorze ciemniejszym, w zakrystii, chrzcielnicy i na chórze ułożono podłogi drewniane z desek, w kruchtach posadzki cementowe z lastrico. Oryginalne płyty kamienne przeniesiono i ułożono pomiędzy ławkami. Przestrzeń z tyłu ławek, pod chórem wypełniono szarym lastryko, miejsce pod ławkami podłogą drewnianą. W bocznych ścianach prezbiterium, na wysokości stopni, znajdują się drzwi prowadzące do sąsiednich pomieszczeń zakrystii i salki/ babinica/. W l. 1999-2002 roku w prezbiterium ułożono nową kamienną podłogę bezpośrednio na istniejącej wykonanej z lastryka. Dla uzyskania większej przestrzeni przy ołtarzu, przesunięto istniejące stopnie w stronę nawy, zachowując ich wysokość. Ze względu na różnicę poziomów między prezbiterium a bocznymi pomieszczeniami i istniejące w bocznych ścianach prezbiterium drzwi utworzono skośnie biegnącą linię stopni, w celu umożliwienia swobodnego przejścia i dla uniknięcia wykonania dodatkowych stopni.

W 1948r. okna drewniane zastąpiono stalowymi z witrażami wykonanymi przez poznańską firmę „Polichromia”.

Po II wojnie światowej przy ozdabianiu i wyposażaniu kościoła zaczął działać artysta plastyk Edmund Szyfter ⁶. Przez ponad 20 lat swojej działalności wykonał dla świątyni: kropielnice pod chórem (1950); ambonę z kopułą w żelbetonie w stylu barokowym (1951); mensę głównego ołtarza, którą ozdobił rzeźbami i dostosował do stylu barokowego nastawy ołtarzowej (1952); wymalował na sklepieniu prezbiterium 19 najważniejszych scen z życia Pana Jezusa i Matki Boskiej na tle barokowego ornamentu (1954), ściany pokrył polichromią figuralną przedstawiającą: „Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny” (1955); „Kazanie na Górze” i „Wieczera Pańska” (1956); ścianę przy ołtarzu głównym ozdobił „aniołami adorującymi”; balaski komunijne z masywnego dębu, bogato rzeźbione (1956); dwa feretrony z drewna dębowego i sosnowego w stylu barokowym, z obrazami Piusa X z dziećmi od wczesnej Komunii św. i św. Barbara, na drugim św. Józef i św. Wawrzyniec (1957); obrazy: św. Annę z Maryją; Matki Boskiej (od 7 boleści i Częstochowska), Najświętszego Serca Pana Jezusa (1958); św. Wawrzyńca, św. Franciszka, św. Józefa i św. Jana (1954); w łuku tęczowym wykonał płaskorzeźbę panoramiczną poświęconą więźniom obozu Stutthof (1971); na frontowej ścianie kościoła płaskorzeźbę upamiętniającą Tysiąclecie Chrztu Polski (1966); wykonał „renowację” zegara słonecznego znajdującego się na elewacji południowej kruchty południowej.

4. Krótki opis obiektu

Kościół jest wybudowany w stylu barokowym w l. 1733-1740r. ceglany z udziałem kamieni polnych ⁷, tynkowany na zewnątrz i wewnątrz. Składa się z trójprzęsłowej nawy, czteropięsłowego prezbiterium, babinica i zakrystii przylegających do prezbiterium od

⁵ Tamże, str.64-65

⁶ Klotzke Zbigniew - Bedeker Luziński, Luzino 2004r.s. 232-233

⁷ Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa – kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Luzinie z 25.10.1985r., aut. Grażyny Olszewskiej Hellmann

północy i południa, kruchty południowej. Masywna wieża od zachodu do połowy jest wtopiona w nawę. W XIX w. osadzono na wieży nową sygnaturkę drewnianą.

Wnętrze nawy jest jednoprzestrzenne – pomiędzy nawą a prezbiterium ściana tęczowa zakończona łukiem, z płaskorzeźbą autorstwa Edmunda Szyftera z 1971r. upamiętniającą postój więźniów w trakcie ewakuacji obozu Stutthof w 1945r. W nawie i prezbiterium prosta artykulacja tynkowanych ścian wewnętrznych z pilastrami/ zakończonymi skromnymi głowicami/ podpierającymi sklepienia krzyżowe. W prezbiterium zachowane dwa malowidła ściennie także autorstwa Szyftera- „Kazanie na Górze”- ściana północna oraz „Wieczera Pańska”- ściana południowa. Wokół wejść do bocznych pomieszczeń prezbiterium „bogate”, pseudobarokowe, betonowe obramienia otworów drzwiowych oraz ambona o podobnym charakterze⁸. Te elementy wystroju zostały odnowione w 2022r. W kościele zachowały się tylko jedne historyczne płycinowe drzwi- prowadzą one do zakrystii. Kruchta południowa ze sklepieniem krzyżowym i owalnym, kutym okienkiem z szybami ze szkła ornamentowego zamontowanym od strony południowej /prawdopodobnie przeniesionym ze szczytu rozbieranej ok. 1950 r. kruchty północnej/. Zachowały się metalowe haki po zabytkowych drzwiach drewnianych⁹. Kruchta podwieżowa z drewnianą, pionową boazerią sosnową położoną od str. zachodniej, w niej wejście na wieżę zamknięte współczesną kratą. Strop drewniany, płaski, współczesny. Na ścianach obu krucht i obramieni otworów drzwiowych prowadzących do zakrystii i babinca został położony tynk akrylowy/ na tynkach wapiennych i cementowo- wapiennych/.

W ścianach wewnętrznych świątyni w okresie powojennym zostały wykute wnęki pod grzejniki co.

W części zachodniej nawy znajduje się duży murowany chór, który powstał po II wojnie światowej w miejscu rozebranego starego, znacznie mniejszego chóru i dwóch murowanych ołtarzy. Na górę od strony północnej prowadzą schody dwubiegowe ze spocznikiem. Balustrada jest betonowa z deską poręczową drewnianą.

5. Odkrywki wykonane we wnętrzu kościoła

Badania konserwatorskie zostały przeprowadzone w ciągu dwóch tygodni na początku marca 2024r. na podstawie decyzji WUOZ z lutego 2024r. zgodnie z zaakceptowanym przez urząd programem badań konserwatorskich.¹⁰ We wnętrzu kościoła wykonano ok. trzydziestu odkrywek- sond, które z przyczyn technicznych/ skomplikowane ustawianie dużego rusztowania pomiędzy ławkami/ wykonano w większości na północnych ścianach nawy i prezbiterium - lokalizację przedstawiono graficznie na rysunkach zawartych w aneksie nr1¹¹. Skupiono się głównie na obszarze powyżej parapetów okien- tam zachowało się więcej warstw. W dolnych partiach tynki były zniszczone- często je wymieniano i uzupełniano. Niektóre z sond, w zasięgu których zachowało się wiele warstw zostały odsłonięte schodkowo. Na podstawie nich ustalono kolejność zachowanych warstw technologicznych w poszczególnych częściach wnętrza świątyni. Aneks nr 1 dołączony do

⁸ Obramienia sztukatorskie są dziełem Edmunda Szyftera

⁹ W karcie ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa z 1985r. opisuje się istniejące wtedy historyczne drzwi jako „dębowe, klepkowe, jednoskrzydłowe z oryginalnym zamkiem żelaznym kutym, nabijane ćwiekami”

¹⁰ Przebirowska E. Program badań konserwatorskich- Badania kolorystyczne elewacji i ścian wewnętrznych kościoła pw. św. Wawrzyńca w Luzinie, listopad 2023r.

¹¹ Do przedstawienia graficznego miejsc pobrania próbek wykorzystano rysunki udostępnione wykonawcy przez Księdza Proboszcza parafii pw. św. Wawrzyńca w Luzinie

tego PPKiR zawiera graficzne przedstawienie miejsc, w których zostały wykonane sondy i odkrywki. Opis istotnych odkrywek jest zawarty w aneksie nr 2 do PPKiR.¹²

6. Podsumowanie wyników badań odkrywkowych wnętrza

W trakcie prowadzonych badań wyróżniono sześć faz chronologicznych odpowiednich dla okresu budowy kościoła oraz kolejnych przebudów i prac remontowych.

I faza chronologiczna – 1733 –1740r. budowa kościoła

Budynek wymurowany z czerwonej cegły na fundamencie z kamienia polnego / granit narzutowy/ na zaprawie piaskowo wapiennej, spoiny wypełnione równo z licem, tynkowany wewnątrz, brak wiadomości o dekoracji,

Pierwotnie powstała 3 przęsłowa nawa, 2 przęsłowe prezbiterium, zakrystia północna, kruchta południowa oraz niska wieża z kruchtą podwieżową, sklepienia bielone,

II faza chronologiczna - XIX w. – rozbudowa kościoła,

Nastąpiła rozbudowa kruchty pn, dobudowa kruchty wsch., brak danych o dekoracji malarskiej kościoła

III faza chronologiczna- 1924-1928r.- remont kościoła

Remont dachu kościoła i elewacji, uzupełnienie pokrycia dachowego, wymiana tynków, malowanie- z tego okresu pochodzi niezachowana dekoracja z fot. nr 5, podciągnięcie prądu - wykonanie instalacji elektrycznej,

IVa faza chronologiczna – 1945r. wymiana dachu nawy kościoła

Wymiana belkowania i dachówek na całej nawie kościoła, częściowa wymiana tynków na ścianach zewnętrznych nawy, pobielenie ścian

IVb faza chronologiczna –1947- 1950r.- rozbudowa kościoła

Rozbudowa prezbiterium o 2 przęsła w stronę wschodnią, nakrycie całego prezbiterium nowym dachem, dobudowa nowej zakrystii i babińca, rozbiórka kruchty wschodniej i północnej, rozbiórka chóru i dwóch ołtarzy murowanych w nawie i wykonano duży chór murowany, przełożenie i uzupełnienie posadzek lastykami,

V faza chronologiczna –od 1950-1971r.- wyposażenie i dekoracja ścian kościoła

Powstawanie w prezbiterium kościoła malowideł, płaskorzeźb i wyposażenia /ambona, kropielnice / trwale związanego z wnętrzem kościoła, wykucie wnęk pod kaloryfery i ich tynkowanie, powstanie malowideł w prezbiterium cztery ścienne i na całym sklepieniu,

VI faza chronologiczna- po 1990r.- zmiany w wyposażeniu kościoła

Likwidacja malowideł na sklepieniu prezbiterium, ścianie wschodniej, płycinie ściany północnej, nowa posadzka przy ołtarzu, naprawy i malowanie ścian/ kilkakrotne przynajmniej 3-4 razy./,barwy jasny ugier, szaro zielonkawy- ciepły ugier, stara biel, bardzo jasny ugrowy/ kremowy/

¹² Aneks nr2 zawiera najważniejsze odkrywki na ścianach i sklepieniach kościoła wraz opisem kolejnych warstw

7. Omówienie wyników badań

Mimo swojej dość długiej prawie trzystuletniej historii- przechodził niezbyt wiele zmian i przekształceń przez swoje pierwsze dwieście lat istnienia. Większa część ingerencji we wnętrzu kościoła / remontów i przebudów/ pochodzi z okresu po zakończeniu I wojny światowej. Wtedy to wymieniono tynki wewnątrz kościoła i dobudowano dwa przęsła do prezbiterium oraz zlikwidowano kruchtę wschodnią i północną . Dobudowano babiniec i pomieszczenie zakrystii.

W kościele nie zachowała się dekoracja pierwotna/ w literaturze i archiwaliach też nie ma wzmianki na jej temat/. Wymiana większości tynków wewnętrznych w l. 20-tych XX w. uniemożliwiła ustalenie pierwotnej dekoracji. We wnętrzach zachowało się prawdopodobnie bardzo niewiele tynków pochodzących z czasów budowy kościoła¹³. Brak jest w miejscach badanych oryginalnych warstw malarskich- najstarsze z nich pochodzą z dwudziestolecia międzywojennego. Warstwy malarskie są zachowane w formie szczątkowej. Wynika to z faktu , że były one dość dokładnie usuwane przed wykonaniem następnego malowania. Przez to część warstw malarskich została przemieszana i nieczytelna. Zachowały się niewielkie relikty malowidła z II poł. XX w. znajdującego się w prezbiterium na sklepieniach/ na kilkanaście odkrywek w dwóch próbkach/. Lepszą z nich / fot. aneks nr 2- próbka PGP1/ proponuje się zachować jako świadka. Zachowane w prezbiterium malowidła znajdujące się na ścianie zachodniej i północnej bez przemalowań- konieczne jest ich zachowanie i konserwacja. Tak samo płycina na ścianie tęczowej.

W wyniku przeprowadzonych badań konserwatorskich ustalono, że więcej danych o dekoracjach ścian otrzymujemy z przekazów historycznych/ fotografie, opisy/ niż z odkrywek na obiekcie. Proponuje się dobranie odcieni kolorystyki ugrowej/ ściany/, piaskowo-zielonkawo szarej/ pilastry, elementy / i starej bieli, jasny kremowy na stropach gładkich, takie jak najwcześniej występują- po ułożeniu posadzki i oczyszczeniu zachowanych malowideł. Wykonane próby zostaną przedstawione inspektorowi WUOZ w Gdańsku do akceptacji.

8. Ocena stanu zachowania wnętrza

Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca znajduje się w umiarkowanie dobrym stanie technicznym. Kolejni Proboszczowie wraz z Wiernymi wkładali wiele wysiłku, aby świątynia rozbudowywała się i piękniała. Zwracano też uwagę na bieżące naprawy dachów i murów świątyni. Niestety wiele z nich było wykonywanych niefachowo z użyciem materiałów niedostosowanych technologicznie i formalnie do zabytkowego obiektu.

Duża część zniszczeń w obiekcie jest spowodowana niewłaściwymi działaniami człowieka w trakcie przeprowadzania kolejnych remontów- zwłaszcza zbyt mocnym uszczelnieniem obiektu poprzez niewłaściwe warstwy tynkarskie/ mocna zaprawa cementowa, tynki akrylowe, lamperia z farby olejnej/. Niefachowe naprawy i przeróbki- zastosowanie znacznej ilości cementu oraz gipsu w tynkach doprowadziła do zawilgocenia murów obiektu. Spowodowało ono rozrost grzybów i glonów - w dużym stopniu zainfekowanych poprzez użycie słabej jakości materiałów – zwłaszcza kiepskiej jakości piasku i zbyt dużej ilości cementu w zaprawie.

¹³ W trakcie prowadzonych badań konserwatorskich nie natrafiono na tynki , które jednoznacznie dało by się określić jako pierwotne.

Tynki i malatura wnętrza kościoła.

Tynki pochodzące z l. 20-tych w górnych partiach ścian w dość dobrym stanie. Nie są odspojone od podłoża. Tynki sklepienia posiadają drobne spękania charakterystyczne do ich pracy. Są one uwidocznione z powodu nadmiernego wygładzenia powierzchni tynków poprzez małoelastyczne, późniejsze warstwy zacierek/ najczęściej gipsowe/ nakładane w celu wyrównania ścian przed malowaniem. Wyprawy w dolnych partiach, zwłaszcza w okolicach wnęk kaloryferowych są mocno zniszczone, w wielu miejscach zawilgocone, na dużych przestrzeniach odspojone od podłoża. Brak izolacji poziomej oraz penetracja wody z zewnątrz poprzez źle zamurwane stare otwory w murach/ po historycznych wejściach oraz zmianach wielkości kaplicy/ powoduje ich dość silne zawilgocenie. W wielu dolnych partiach tynki uległy dużej destrukcji – wysypują się spod szczelnych warstw zewnętrznych, które powodują pogłębianie procesów destrukcyjnych. W wielu miejscach znajdują się uzupełnienia tynkarskie wykonane z zapraw cementowych i cementowo-wapiennych powodujących wysolenia.

Ponieważ wyprawy ściennie były malowane najczęściej farbami odwracalnymi/ słabe farby kazeinowe i wapienne/ były dość dokładnie usuwane przed wykonaniem kolejnej warstwy malarskiej. W ten sposób pod koniec lat 90-tych XX w. zostały umyte malowidła Szyftera prawdopodobnie z powodów błędów technologicznych. Malowidło było wykonane na bazie tempery jajowej, którą wytwarzał sam autor dzieła- osypywało się i było źródłem przykrego zapachu. Zdecydowano się je usunąć po wniosku Parafian do ówczesnie urzędującego księdza Proboszcza.¹⁴

Dwa malowidła ściennie w prezbiterium

Tylko dwa malowidła z l. 50-tych XX w. istniejących czterech zachowały się do czasów współczesnych. Malowidła są brudne, mocno przetarte. Mają dość znaczne ubytki warstwy malarskiej. Przy krawędziach zostały przysłonięte współczesną wyrównującą zaprawą gipsową. W wielu miejscach warstwa malarska przy krawędziach została oderwana przez taśmę zabezpieczającą. Malowidła nie były przemalowane. Pod nimi na całej ich powierzchni znajdują się zacierane tynki z ok. 1950r.

Płaskorzeźba na ścianie tęczowej

Została wykonana przez E. Szyftera w 1971r. z zaprawy cementowo-wapiennej. Płycina jest wykonana w sposób mocno fakturalny – z tego mn. powodu Głębokość płaskorzeźby wskazuje na istnienie zbrojenia – nie zanotowano jego uszkodzenia. W kilku miejscach płycina posiada pionowe pęknięcia. Na niedużych przestrzeniach jest odspojona od podłoża. Przy górnej krawędzi/ styku ze sklepieniem / bardzo niestarannie wykończona- tam też zbiera się brud i kurz. Zaprawa do wykonania rzeźby barwiona w masie na kolor ugrowy. Polichromia bardzo mocno osypuje się. Po lewej stronie w dolnej części znajduje się błędny napis: EWAKUACJA SZTUTHOFU- LUZINO 1945. W napisie spolszczona została nazwa obozu zagłady- prawidłowa nazwa obozu to obóz STUTTHOF w Sztutowie.

9. Oczekiwane efekty prac konserwatorskich

Wewnątrz kościoła w Luzinie niebawem wykonana zostanie wymiana przestarzałego ogrzewania na nowoczesne, bardziej ekonomiczne ogrzewanie podłogowe. Odbędzie się więc częściowa wymiana i przełożenie posadzek. Z powodów technologicznych

¹⁴ Wiadomość tą uzyskałam w czasie rozmowy z P. Zbigniewem Klotzke autorem monografii parafii i kościoła w Luzinie

tynki przypodłogowe ulegną uszkodzeniom, a wtórne wneki po kaloryferach zostaną zamurwane. Konieczne będzie uzupełnienie brakujących zapraw. Prace posadzkarские wiązą się z usuwaniem betonowych i lastrykowych uzupełnień, demontażem historycznej posadzki oraz przemieszczaniem kruszywa znajdującego się pod powierzchnią podłogi. Są to prace brudne, powodujące powstawanie dużych ilości pyłu. Trudno będzie zabezpieczyć powierzchnie ścian przed jego osiadaniem, więc po zakończonych pracach najważniejsze byłoby pomalowanie kościoła, zwłaszcza, że obecne wymalowania mają charakter współczesny i w dużym stopniu mają niewłaściwe technologicznie uzupełnienia / siatki wzmacniające, gładzie i tynki gipsowe/. Wykonanie prac przy malowaniu kościoła będzie za sobą pociągać usunięcie nieestetycznych wstawek, przywrócenie właściwej formy i stanu zachowania powierzchni ścian /wzmocnienie strukturalne, scalenie kolorystyczne/. Ważne dla obiektu jest, aby w miarę możliwości na ścianach pojawiła się historyczna kolorystyka. Nie jesteśmy w stanie ustalić kolorystyki pierwotnej, ani wcześniejszej niż ta z okresu po I wojnie światowej/ z l. ok. 1924r./, ponieważ wtedy nastąpiła rozległa wymiana tynków. Również ta istniejąca najstarsza była w wykonanych odkrywkach zachowana w złym stanie. Uściślenie kolorystyki wewnętrznej obiektu powinno zostać wykonane po wyczyszczeniu większych obszarów ścian – może znajdą się lepiej zachowane fragmenty malatury. Wykonane na ich podstawie próby kolorystyczne powinny zostać przedstawione inspektorowi WUOZ do zatwierdzenia. Zachować fragment odsłoniętego malowidła znajdującego się na sklepieniu prezbiterium i gurtach w formie świadka i zabezpieczyć go. Należy przeprowadzić korektę oczywistego błędu pisarskiego dotyczącej nazwy obozu w napisie znajdującym się na płycinie ściany tęczowej .

10. Program prac konserwatorskich i restauratorskich

Na podstawie oględzin obiektu i wykonanych odkrywek sformułowano następujący program prac przy ścianach wewnętrznych kościoła:

10.1 Tynki ścian i sklepień

1. Wykonanie dokumentacji stanu obiektu przed pracami renowacyjnymi
2. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed możliwym zabrudzeniem lub zniszczeniem w trakcie prowadzonych prac:
 - a. obiekty ruchome- rzeźby wraz z konsolami, obrazy, stacje drogi krzyżowej czasowo przenieść w bezpieczne miejsce
 - b. obiekty trwale zamocowane do ścian- dokładne zabezpieczenie folią i plandekami przed brudem i kurzem.
3. Usunięcie mechaniczne wszystkich wtórnych tynków- cementowych, osypujących się , mocno zasolonych/ z wyraźnymi wykwitami/, zacierek gipsowych/ tynków gipsowych, gładzi/, tynków akrylowych, siatek plastikowych i z włókna szklanego oraz zniszczonych tynków odspojonych od powierzchni ścian- również z zamurowywanych wnek wykutych na kaloryfery. Należy przeprowadzić próby czyszczenia / na sucho i mokro/ tak, aby wybrać metodę jak najmniej uszkadzającą zaprawy historyczne
4. Przełożenie pod tynk wszystkich instalacji / elektrycznych, nagłaśniających, alarmowych/ znajdujących się obecnie na powierzchni ścian w wycięte bruzdy,

- oczyszczenie bruzd z brudu i kurzu, uzupełnienie tynku zaprawą naprawczą np.: zaprawą Universalputz f. Optolith lub równoważną
5. Dezynfekcja ścian preparatem grzybobójczym np. f. Altax i w razie potrzeby preparatem Algit tej samej firmy lub równoważnymi
 6. Wykonanie koniecznych przemurowań i zamurowań w murach cegłą analogiczną do cegły oryginalnej zaprawą murarską z trassem np: Optosan Trass Moertel firmy Optolith lub równoważną
 7. Usunięcie z zachowanych tynków wtórnych przemaalowań – również olejnych
 8. W przypadku odsłonięcia pęknięć murów szerszych niż 0,5-0,7cm uzgodnić z konstruktorem potrzebę wykonania szycia muru prętami helikodalnymi oraz miejsca i sposób szycia
 9. Uzupełnienie drobnych pęknięć /rys skurczowych/ w tynkach z pędzla gruntem o konsystencji pasty z wypełniaczami -Optosan RissGrunt f. Optolith lub równoważnym
 10. Uzupełnienie ubytków w tynkach zaprawą wapienną z trassem np. Optosan TrassFeinputz f. Optolith lub inną równoważną o średniej granulacji- konieczne wykonanie prób na tynkowanie- powierzchnia tynku powinna być zatarta. W przypadku konieczności uzupełniania większej powierzchni na sklepieniu proponuje się wykorzystanie lekkiego tynku TrassPutz f. Optolith lub równoważnego
 11. Zagruntowanie całej powierzchni ścian gruntem wzmacniającym. Grunt powinien zostać dobrany technologicznie do farby
 12. Pomalowanie powierzchni ścian farbą „oddychającą”- silikatową, silikatowo-silikonową lub krzemianową . Kolor ścian wnętrza kościoła / w odkrywkach kolor ugrowy i bardzo jasny szaro- ugrowy/zostanie doprecyzowany zgodnie z wzornikiem NCS po wykonaniu większych odkrywek po rozpoczęciu prac - w trakcie usuwania zbędnych farb i zacierek . Wykonane zostaną próby kolorystyczne, które będą przedłożone inspektorowi WUOZ do zatwierdzenia
 13. Montaż wyposażenia ruchomego kościoła na pierwotnym miejscu

10.2 Przedstawienia malarskie w prezbiterium

1. Wykonanie dokumentacji opisowej i fotograficznej stanu obiektu przed przeprowadzeniem prac konserwatorskich
2. Dezynfekcja grzybobójcza malowidła – np.: preparatem Preventol R-80
3. Konsolidacja pudrujących się fragmentów malowideł -np.; preparat Klucel G
4. Usunięcie zacierki gipsowej znajdującej się przy krawędzi malowideł do krawędzi wnek, w których zostały namalowane
5. Oczyszczenie powierzchni malowidła z brudu i kurzu – mechanicznie, dobierając metodę na podstawie prób wykonanych na obiekcie
6. Podklejenie odpajających się łusek polichromii – np. preparatem Primal AC 33
7. Uzupełnienie drobnych ubytków tynkarskich na powierzchni malowidła zaprawą mineralną- wapienną z kruszywem dobranym granulacja do zaprawy historycznej
8. Zabezpieczenie fragmentu malowidła aut. Szyftera znajdującego się na pn ścianie prezbiterium – odkrywka/ nr powstała w trakcie badań konserwatorskich
9. Wzmocnienie osłabionych partii malowidła- np.; roztworem żywicy Paraloid B-72 w etanolu

10. Scalenie kolorystyczne malowidła- metoda scalenia/ konserwatorska/ zostanie wybrana na podstawie przeprowadzonych prób na obiekcie
11. Wykonanie dokumentacji opisowej i fotograficznej przeprowadzonych prac

10.3 Płaskorzeźba na ścianie tęczowej

1. Wykonanie dokumentacji opisowej i fotograficznej stanu obiektu przed przeprowadzeniem prac
2. Podklejenie odspojonych fragmentów płaskorzeźby iniekcjami na bazie wapna i białego cementu
3. Konsolidacja pudrujących się fragmentów polichromii znajdującej się na płaskorzeźbie - np.: preparatem Klucel G
4. Oczyszczenie powierzchni płaskorzeźby mechanicznie . Wybór metody zostanie dokonana na podstawie prób czyszczenia wykonanych na obiekcie
5. Podklejenie łusek polichromii – np.: preparatem Primal AC 33
6. Wzmocnienie osłabionych partii malowidła- roztwór żywicy Paraloid B-72 w alkoholu
7. Korekta sztukatorskiego napisu znajdującego się w dolnym prawym rogu płyciny/ zgodnie z projektem- fot. nr 16 / przy pomocy zaprawy cementowo wapiennej np.: UniversalPutz f. Optolith lub równoważnej i scalenie kolorystyczne napisu z oryginałem
8. Scalenie kolorystyczne polichromii na płaskorzeźbie- metoda scalenia /konserwatorska/ zostanie wybrana na podstawie przeprowadzonych prób na obiekcie
9. Wykonanie dokumentacji opisowej i fotograficznej przeprowadzonych prac

Uwagi:

1. Przed rozpoczęciem prac przy ścianach kościoła należy zabezpieczyć przed zabrudzeniem bądź zniszczeniem wszystkie zabytkowe elementy wyposażenia kościoła, a w szczególności zabytkowe ołtarze, obrazy, rzeźby, witraże, stolarkę oraz kamienną posadzkę.
2. Wszystkie prace we wnętrzach powinny zostać wykonane pod nadzorem konserwatora – technologa będącego kierownikiem prac konserwatorskich oraz przez ekipę mającą doświadczenie przy pracach w obiektach zabytkowych.
3. Podane w PPKiR materiały są przykładowe i można je zastąpić za zgodą autora programu prac równoważnymi produktami firm wytwarzającymi chemię budowlaną przeznaczoną do prac przy obiektach zabytkowych.
4. Wszystkie materiały użyte do prac powinny być przeznaczone do przeprowadzania prac w zabytkowych wnętrzach i powinny posiadać stosowne atesty bądź certyfikaty – materiały do prac konserwatorskich powinny być odwracalne.
5. Wszelkie zmiany technologiczne i materiałowe należy uzgodnić z autorem programu prac konserwatorskich i restauratorskich oraz inspektorem WUOZ.

oprac. Konserwator dzieł sztuki

Elżbieta Przebirowska

E. Przebirowska

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZIEMNYCH
w Gdańsku
ul. Dworekcyjna 2 80-852 Gdańsk
Konserwator dzieł sztuki
Elżbieta Przebirowska
80-854 Gdynia, ul. Morska 301/36
tel. 588-022-33-87. tel. 6632326

ANEKS NR 1

Lokalizacja odkrywek wykonanych we wnętrzu kościoła parafialnego w Luzinie

Lokalizacje odkrywek we wnętrzach kościoła przedstawiono na 4 rysunkach. Rys. 1, 2 i 3 wykonano na podkładach z projektu techn. – roboczego wewnętrznej instalacji c.o. będącego w posiadaniu parafii. Rysunek nr 4 został wykonany na podkładzie z czarno – białej fotografii fragmentu ściany tęczowej.

Rys. nr 1 Wnętrze kościoła pw. św. Wawrzyńca – ściana północna

Rys. nr 2 Wnętrze kościoła pw. św. Wawrzyńca – ściana południowa

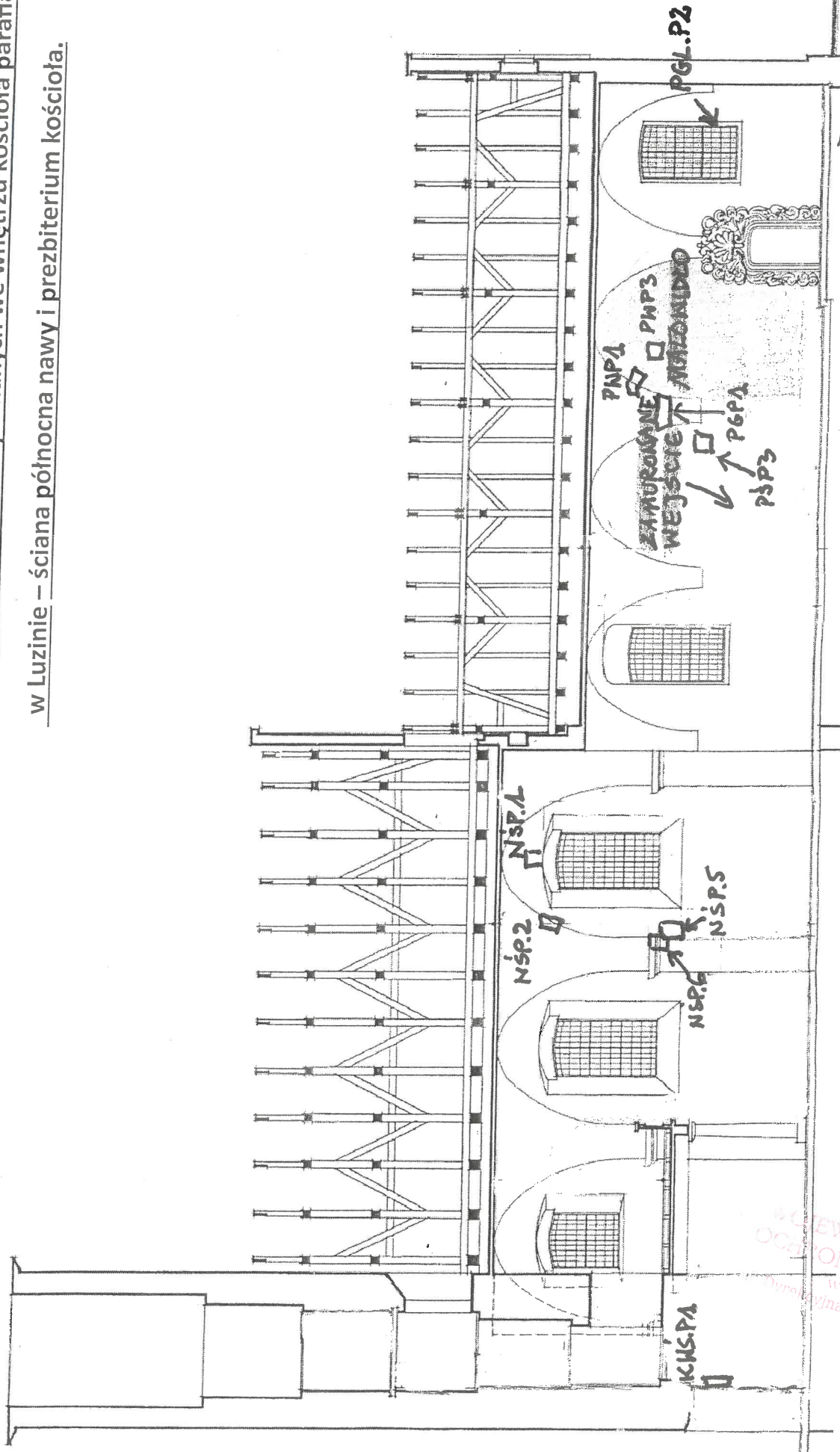
Rys. nr 3 Wnętrze kościoła pw. św. Wawrzyńca – ściana północna

Rys. nr 4 Wnętrze kościoła pw. św. Wawrzyńca- ściana tęczowa z płyciną

A. Pielon

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

Rys. nr 1 Lokalizacja odkrywek wykonanych we wnętrzu kościoła parafialnego
w Luzinie – ściana północna nawy i prezbiterium kościoła.

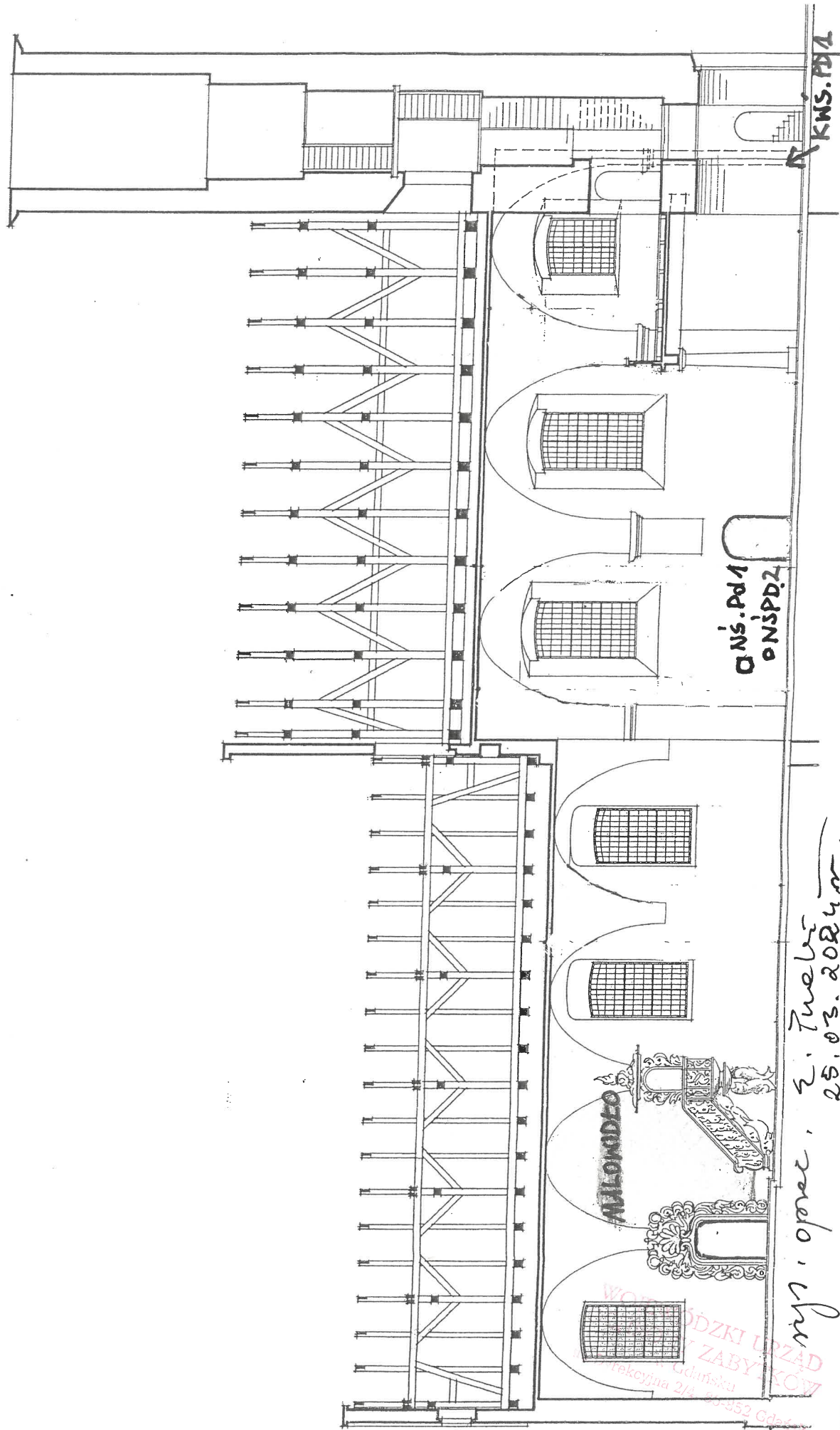

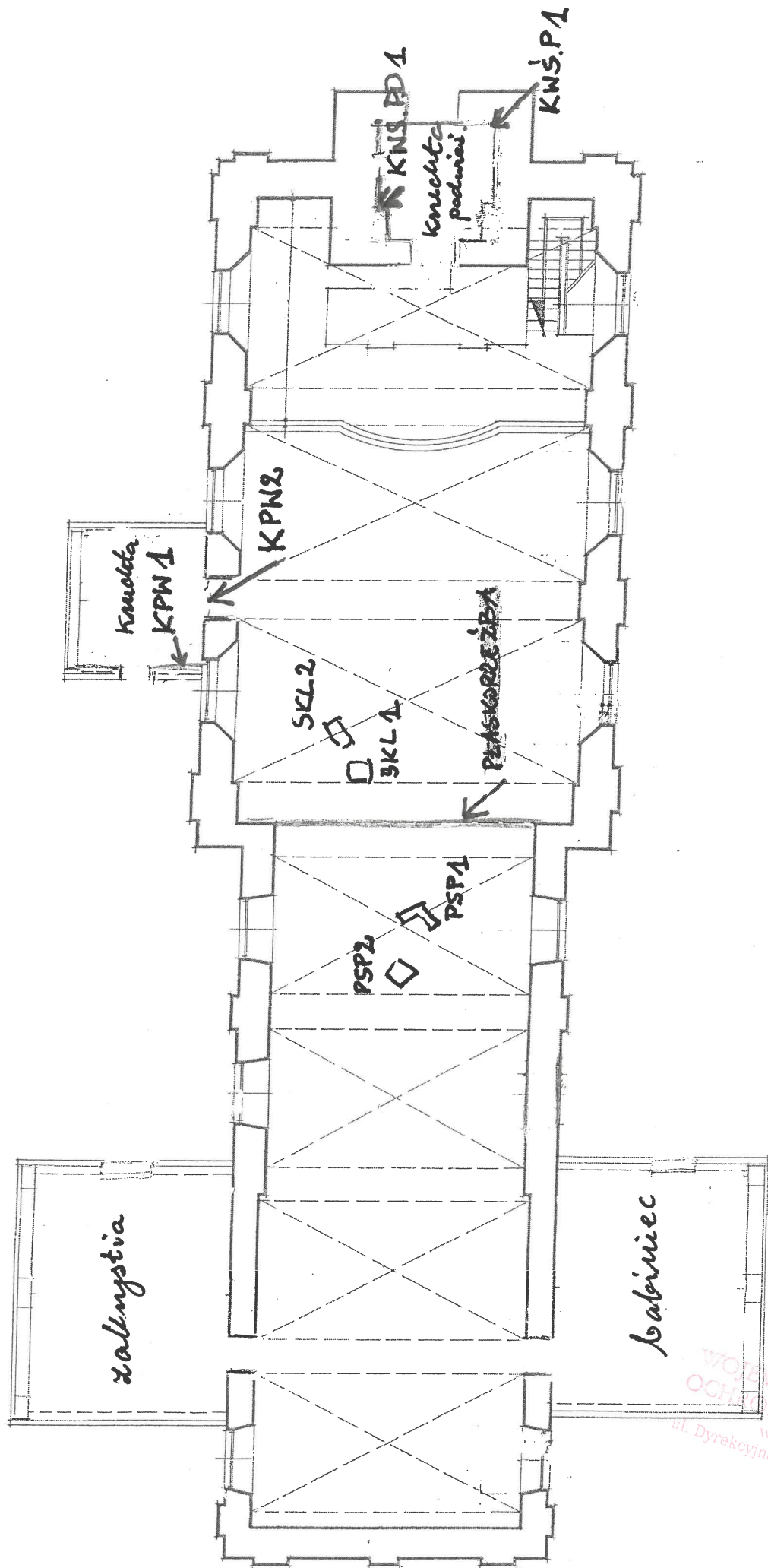
rys. oprac. A. Fulek
25.03.2024r.

GOLEWÓDZKI URZĄD
OCENY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
Dyrektor: p. J. J. 2/4, 80-852 Gdańsk

Rys. nr 2 Lokalizacja odkrywek wykonanych we wnętrzu kościoła parafialnego

w Luzinie – ściana południowa nawy i prezbiterium kościoła.

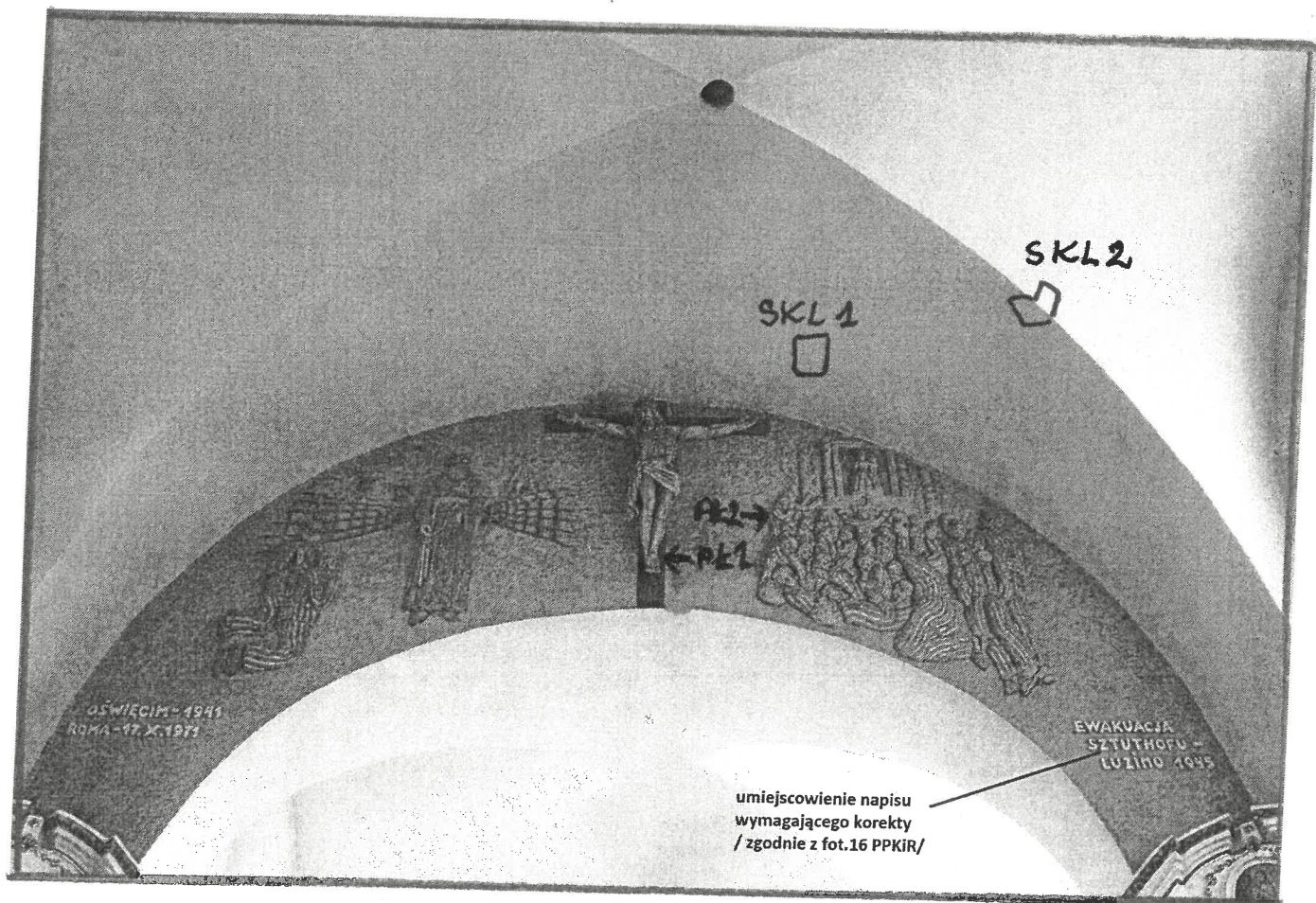
Rys. nr 3 Lokalizacja odkrywek wykonanych we wnętrzu kościoła parafialnego w Luzinie – sklepienia nawy i prezbiterium kościoła.

Kamolta

Kamolta

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY PAMIAŃKI
KRAJOWEJ
w GDAŃSKU
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

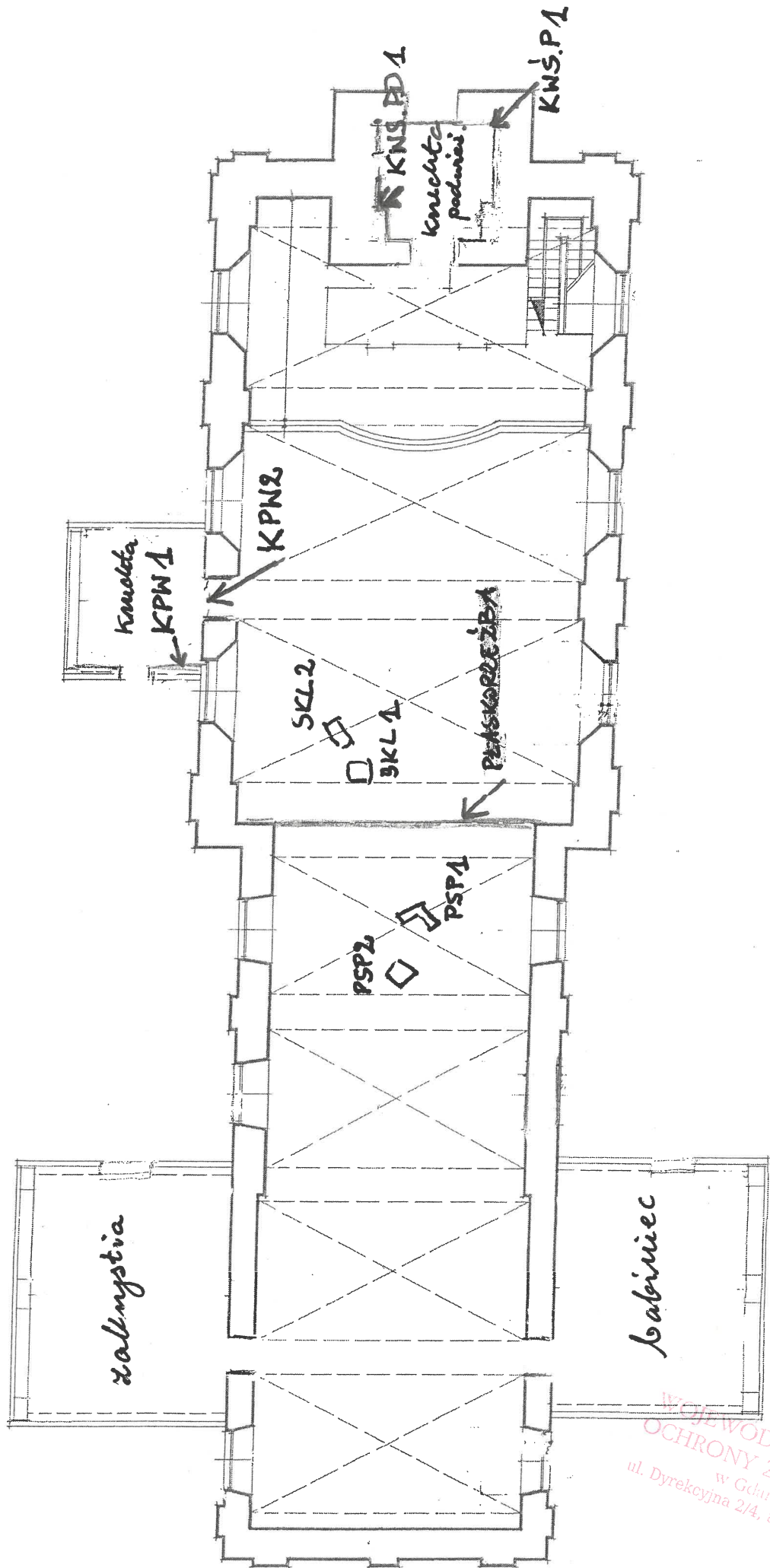
wp. oprec.
W. Pucbi
25.03.2024r.

Rys. nr 4 Lokalizacja odkrywek wykonanych we wnętrzu kościoła parafialnego w Luzinie –ściana tęczowa od strony nawy kościoła.

Płyctina upamiętniająca ewakuację obozu Stutthof w Luzinie w 1945.

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

Rys. nr 3 Lokalizacja odkrywek wykonanych we wnętrzu kościoła parafialnego w Luzinie – sklepienia nawy i prezbiterium kościoła.

mgr. opłonec.
 dr. P. P. bi-
 25.03.2024r.

WOJEWÓDZKI URZĄD
 OCHRONY ZABYTEKÓW
 w Gdańsku
 ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

ANEKS NR2

Opis istotnych odkrywek w poszczególnych częściach wnętrza świątyni

NAWA – ściany i sklepienie

Większość ścian nawy zachowała swoją pierwotną formę. Jediną dużą zmianą była rozbiórka starego chóru z dwoma ołtarzami zachodnimi i postawienie na ich miejscu dużego, murowanego chóru wielkości ok. 1/3 powierzchni nawy.

Sklepienie krzyżowe oparte na pilastrach ściennych z głowicami. Nie zmieniane od momentu wybudowania świątyni w XVIII w.

Tynk w nawie został wymieniony w l. 20-tych XX w. Polichromia została dość dokładnie usunięta – najstarsza więc bardzo słabo czytelna dekoracja pochodzi z tego czasu. Widnieje na fotografii nr 5. Krawędzie w cegielkę malatura w odcieniach różowych / ciepłe i chłodne różę pasowała do ówczesnej ceglanej posadzki/ przejście między ławkami nawy oraz ceglastoczerwonych ołtarzy bocznych. Forma dekoracji nie zachowała się. W okresie po II wojnie światowej na ścianach królowały na zmianę ugry o odcieniach ciepłym lub chłodnym 2 razy szarości. Na sklepieniu stara biel/ super jasny ugrę/ lub bardzo jasna szarość. Nie trafiono na podkreślenia oprócz głowic pilastrów. Obecnie jedynym elementem historycznym stałym jest płycina na ścianie. Ściany w tym okresie miały kolor ugrowy – sporo jaśniejszy od koloru płyciny lecz w podobnym walorze. / NCS 1010- Y30R/ . Sklepienie w kolorze starej bieli- bardzo jasnego ugrę, pilastry z głowicami szaro zielonkawe – piaskowe z podkreśleniami. Lunety i glify białe. Chór malowany jak ściany.

PREZBITERIUM – ściany i sklepienie

Prezbiterium po II wojnie światowej zostało powiększone w stronę wschodnią o dwa przęsła/ ok. 9m/. Na północnej ścianie w drugim przęśle licząc od zachodu został zamurowany otwór drzwiowy prowadzący do nieistniejącej już kruchty północnej.

Sklepienie dobudowane w stronę wschodnią o dwa przęsła. Część dobudowana powtarza formę pierwotnej. Na dwóch starych przęsłach zachował się kolor ciemnoszary. Resztek malowideł nie widać lub są kompletnie nieczytelne. Być może były na różowych obecnie dość rozmażanych tłach. Ostatnie trzy warstwy stara biel, biały chłodny, jasny szarougrowy. Nie odnaleziono resztek dekoracji glików z okresu międzywojennego. Po rozbudowie całość została scalona tynkiem. W odkrywce na gurcie północnym słabo zachowane resztki malowidła, ale dające pojęcie o jego kolorystyce- odkrywka warta zabezpieczenia i zachowania. W ostatnich warstwach sklepienia i glify okienne jasne. Ściany w odcieniach szarości lub ugrę- ostatnio bardzo jasne ściany.

KRUCHTY I POMIESZCZANIA BOCZNE

Kruchta podwieżowa i południowa mają formę pierwotną. W kruchcie pd. pojawiło się po II wojnie owalne okienko. Bardzo niewiele warstw sugeruje bardzo dokładne czyszczenie przed wykonaniem kolejnej warstwy. Starsze kolorystyki ścian – ugrowa i ugrowo- różowa pasują do warstw odnalezionych w nawie.

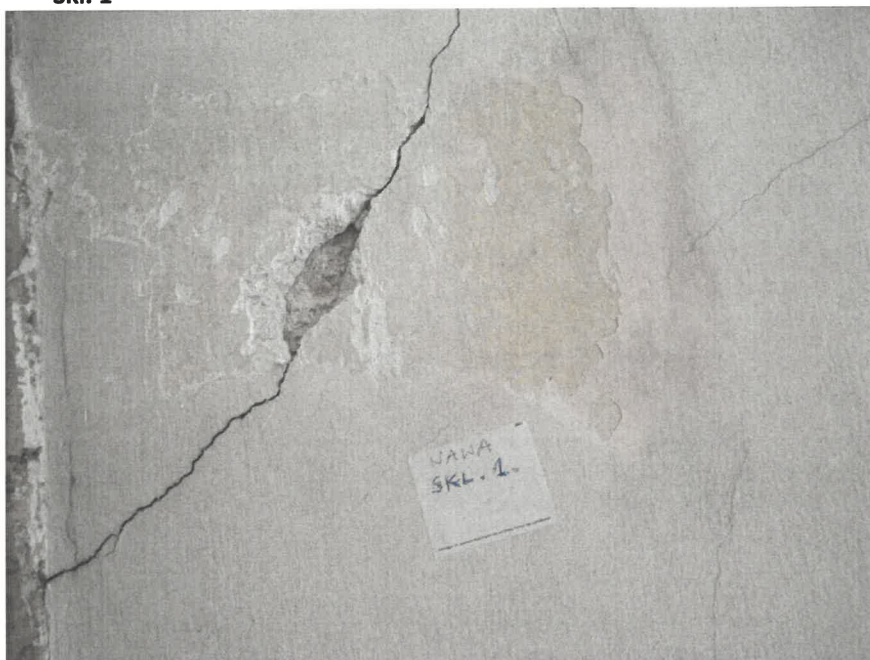
Zakrystia i babiniec/ salka/ od czasów budowy przed r. 50-tych XX w.- bez zmian architektonicznych. Obecnie nowy tynk – pomalowany neutralnie.

a. Zubi
GŁÓWNY WÓDZKI URZĄD
OPRZĘTU I OCHRONY ZABYTKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

ANEKS NR 2

NAWA - SKLEPIENIE

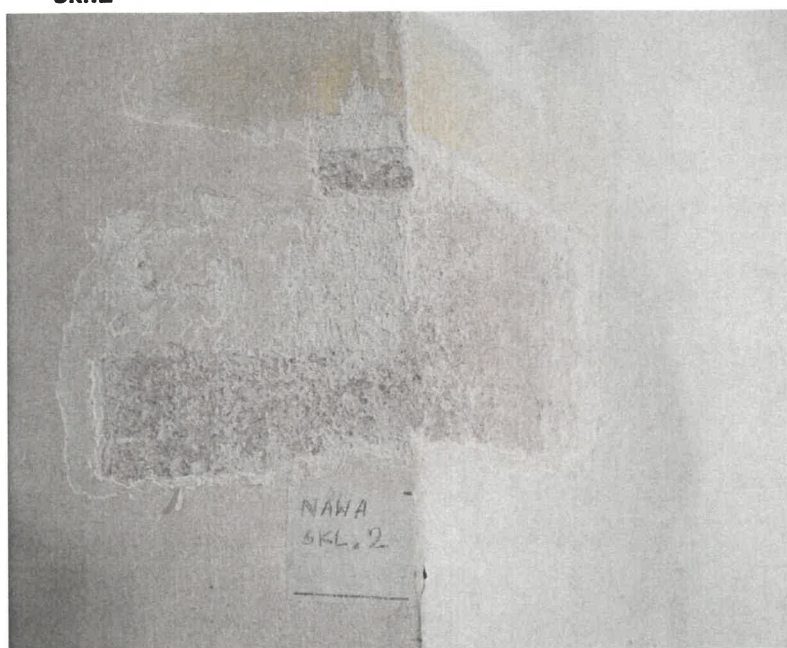
Skl. 1

Skl.1

1. Beżowo- różowy
2. Biała zacierka z gipsem
3. Żółty ciepły
4. Zielony laserunek
5. Zacierka z zaprawy
6. Cienka warstwa z jasną szarością
7. Tynk wapienny
8. Tynk wapienny- starszy

Skl.2

Skl.2

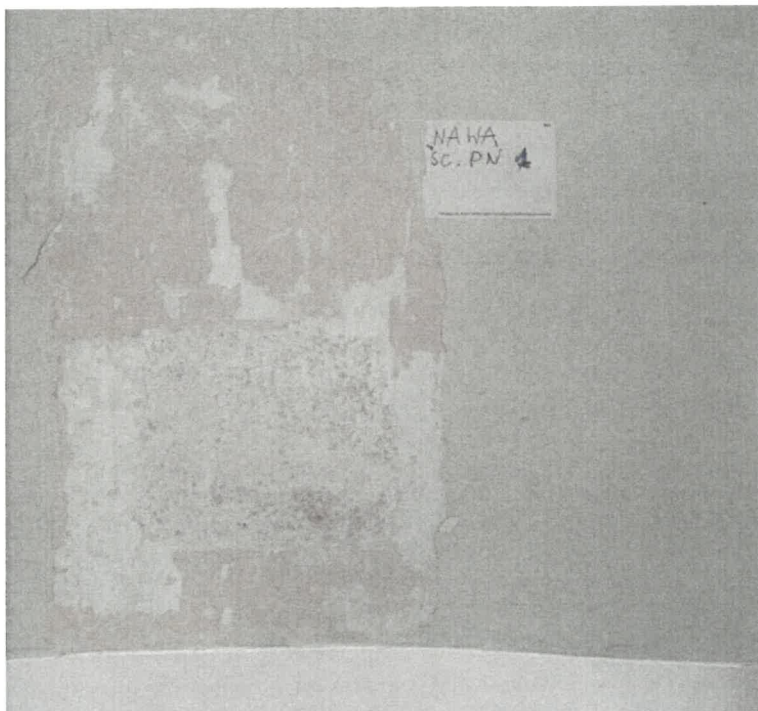
1. Beżowo- różowa
2. Biała zacierka gips.
3. Żółty ciepły
4. Zielony film
5. Zacierka z zapr. wap.
6. Szary jasny
7. Brudny róż
8. Ceglany- pas
9. Tynk wapienny

Skl.2 – luneta

1. Jasny szary
2. Biała zacierka gips.
3. Zielony film
4. Żółty chłodny
5. Bardzo jasny szary/ przełam. biel/
6. Zac. wapienna
7. Chłodny jasny róż
8. Ceglany- pas
9. Tynk wapienny

NAWA- ŚCIANA PÓŁNOCNA

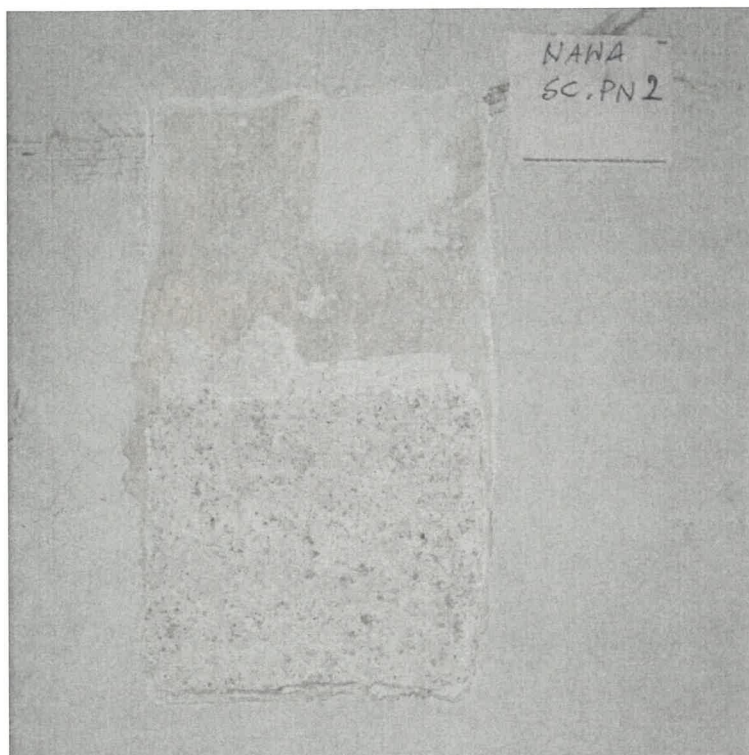
NŚP. 1

NŚP. 1

1. Szarozielony
2. Biała zacierka gips- cekol
3. Zielony film
4. Żółty ciepły
5. Ugier szarawy ciemniejszy
6. Zacierka wap.
7. Szary
8. Jasny ugrowy róż
9. Zaprawa wap.

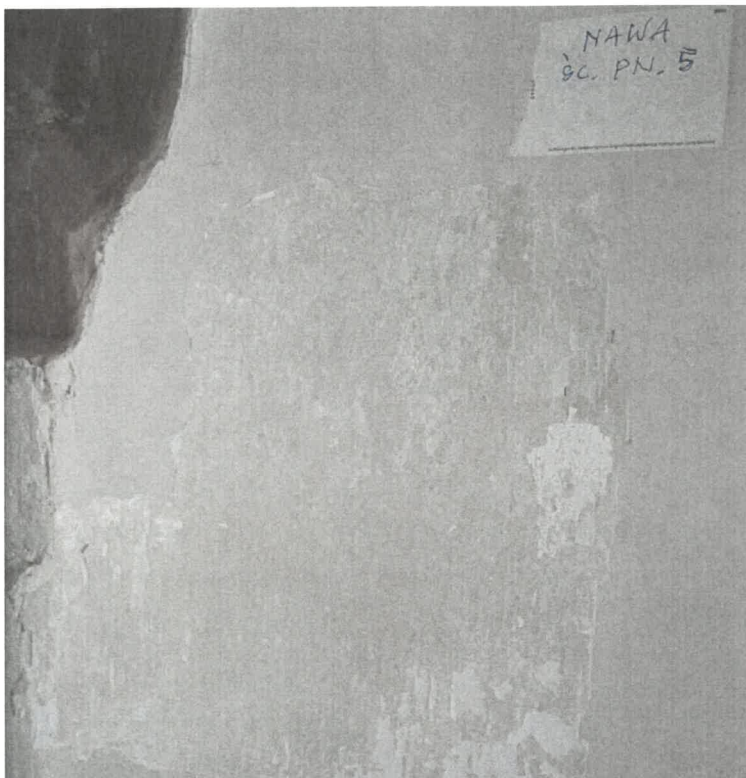
NŚP.2

NŚP. 2

1. Jasnoszary- brudny
2. Zacierka gipsowa
3. Zielony film
4. Żółty chłodny
5. Ugrowa szarość ciemniejsza
6. Zacierka wap.
7. Jasny ugrowy róż
8. Zaprawa wap

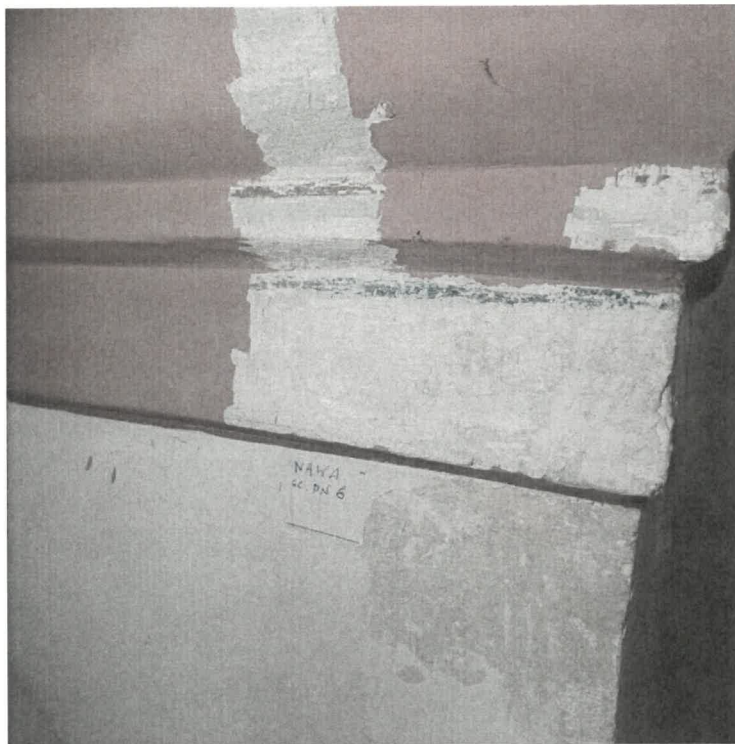
NŚP. 5

NŚP. 5

1. Szaro- zielony
2. Zacierka gipsowa- cekol
3. Żółty ciepły
4. Zielony film
5. Ugier ciepły
6. Ciepły szary
7. Tynk wapienny

NŚP. 6

NaPn 6 – głowica ciągnięta

1. Bordowo- różowy
2. Zacierka gipsowa
3. Jasny szary
4. Zielonkaw o-szary- po całości
5. Zacierka wapienna
6. Jasnoszary - piaskowy
7. Róż szary
8. Tynk wapienny

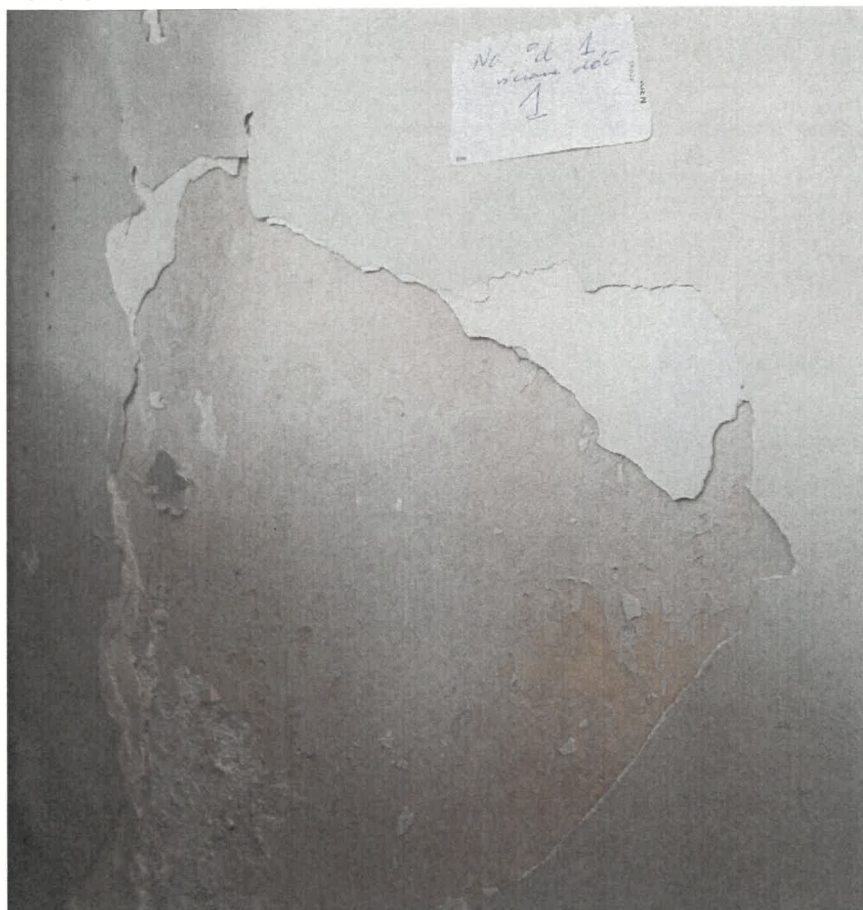
NaPn6 -NŚP. 6 - ściana

1. Szarobiata brudna
2. Zacierka gipsowa- cekol
3. Ugrowoszary
4. Żółty ugier
5. Szary
6. Tynk wapienny

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

NAWA- ŚCIANA POŁUDNIOWA

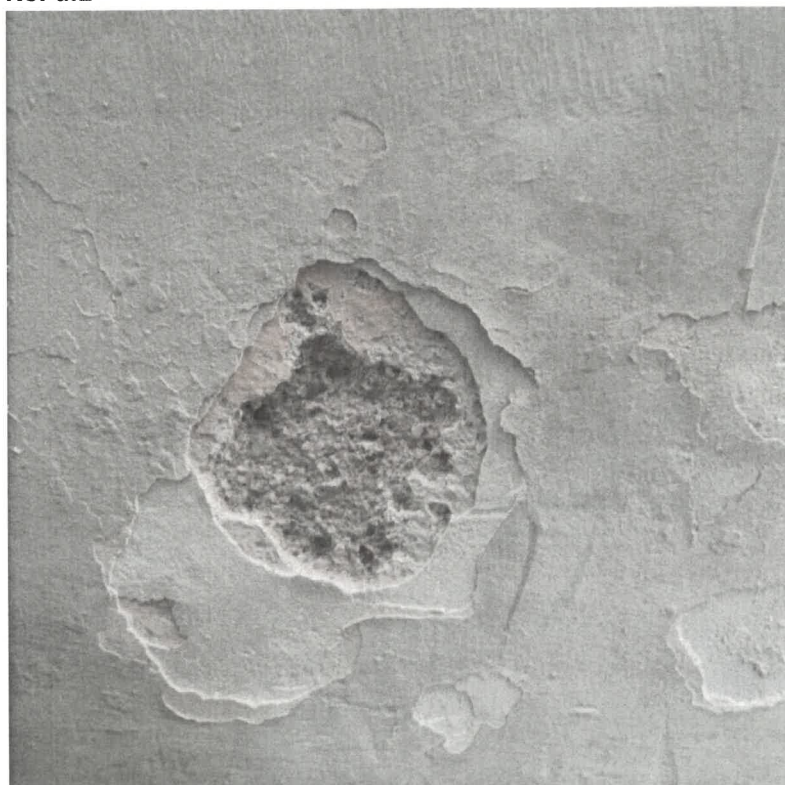
NŚPd. 1

NŚPd.1 -ściana styk

1. Szarozielony
2. Zacierka gipsowa- cekol
3. Żółty chłodny
4. Zielony film
5. Ugier ciemniejszy
6. Zacierka wapienna
7. Szary
8. Ugier ciepły
9. Tynk wapienny - dużo łąt

NŚPd.2

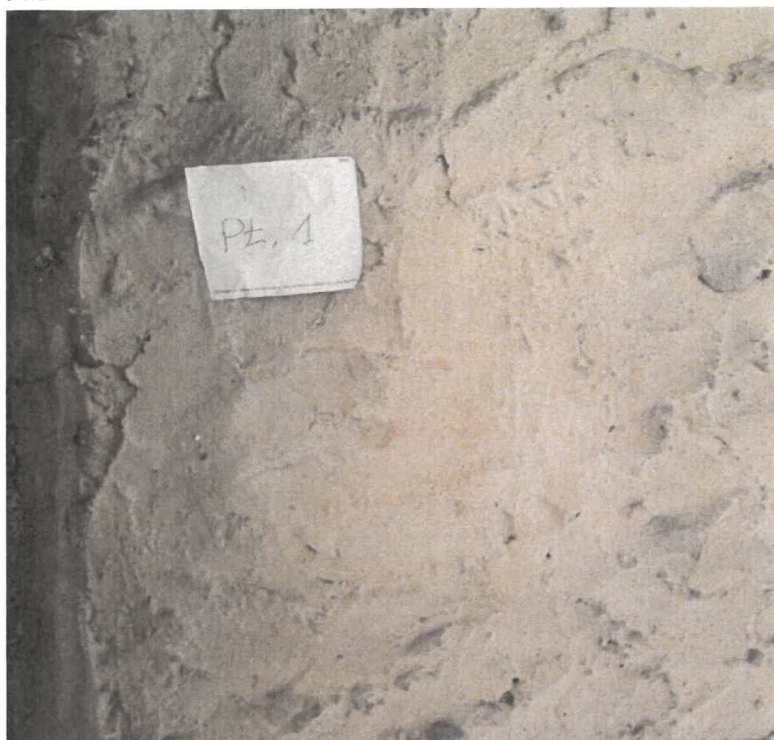
NŚPd.2

1. Szarozielony
2. Zacierka gipsowa- cekol
3. Żółty chłodny
4. Zielony film
5. Ciepły ugier ciemniejszy
6. Zacierka wapienna
7. Szary
8. Ugier ciepły
9. Tynk wapienny- widać grube uziarnienie tynku

Wojewódzki Urząd
OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

NAWA – PŁYCINA NA ŚCIANIE TĘCZOWEJ

Pł.1

Pł. 1

1. Oryginalna warstwa monochromii tła/ugier/ i polichromii przedstawienia- czerwony, brązowy, szaroniebieski, czarny, biały
2. Zaprawa cementowo-wapienna barwiona w masie

Pł. 2

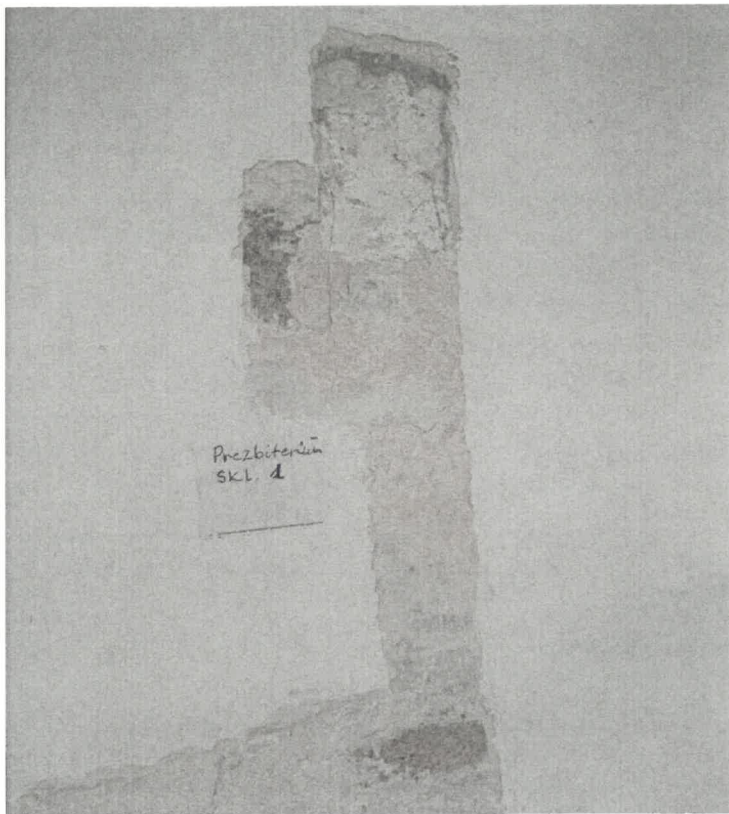

Pł. 2

1. Oryginalna warstwa monochromii tła/ugier/ i polichromii przedstawienia- czerwony, brązowy, szaroniebieski, czarny, biały
2. Zaprawa cementowo-wapienna barwiona w masie

PREZBITERIUM - SKLEPIENIE

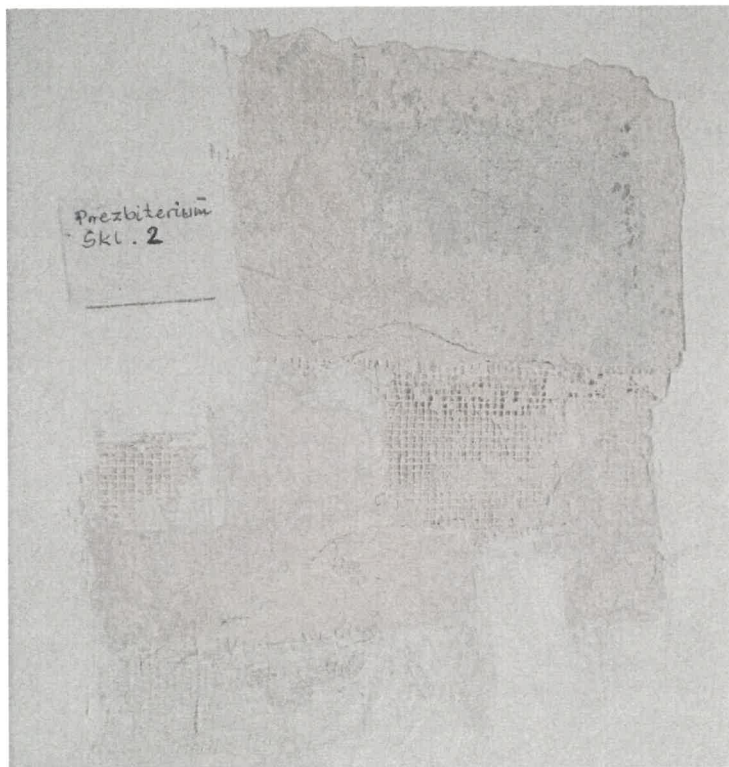
PSP.1

PSP 1

1. Biały- stara biel
2. Biały chłodniejszy
3. Jasny szarougrowy chłodny
4. Szarougrowy cieplejszy
5. Ugrowo-różowy
6. Zacierka wap.-cementowa
7. Ciepły ugier
8. Jasny szary ugier
9. Szary
10. Tynk wapienny

PSP.2

PSP 2

1. Biały stara - biel
2. Biela chłodniejszy
3. Siatka z warstwą zapr. gips
4. Szary film
5. Różowy
6. Żółty ciepły
7. Siatka z warstwą zaprawy gips.
8. Ciepły ugier
9. Jasny szary ugier
10. Szary
11. Tynk wapienny

PGP 1

Prezb. gurt Pn skl.3 – PGP

1. Biała farba
2. Kremowa
3. Szarość
4. Ugier różowy
5. Żółta
6. Dekoracja malarska- błękit, żółty, różowy, szary, brąz
7. Zacierka wap. starsza część.
8. Jasnożółty
9. Szary
10. Tynk wap.

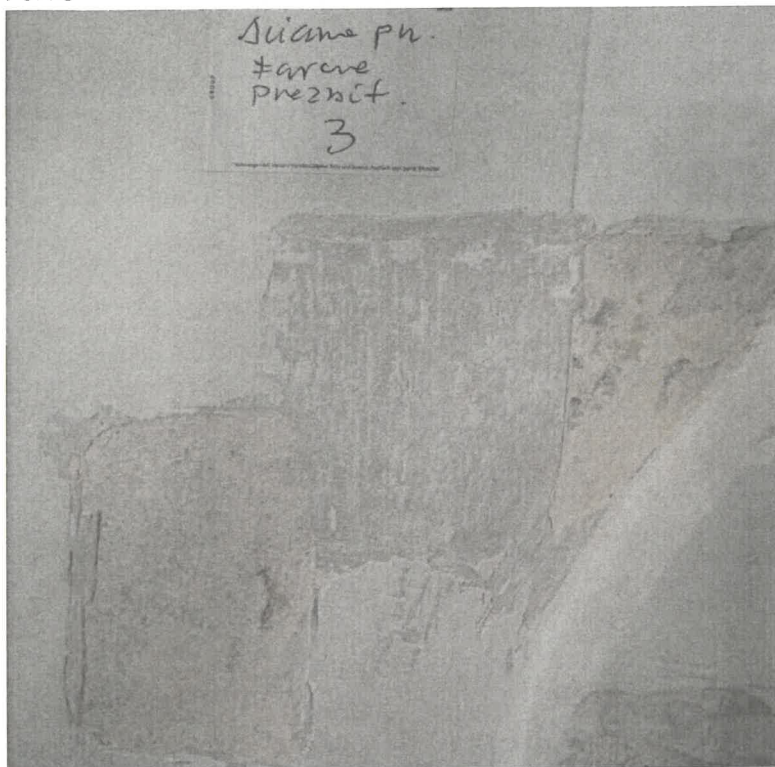

Powiększenie odkrywki z zachowanym fragmentem malowidła- źle zachowane z powodu wad technologicznych i dokładnego wyczyszczenia przed wykonaniem kolejnego malowania

WZBUDZENIE
OCHRONY PAMIATKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

PREZBITERUM – ŚCIANY

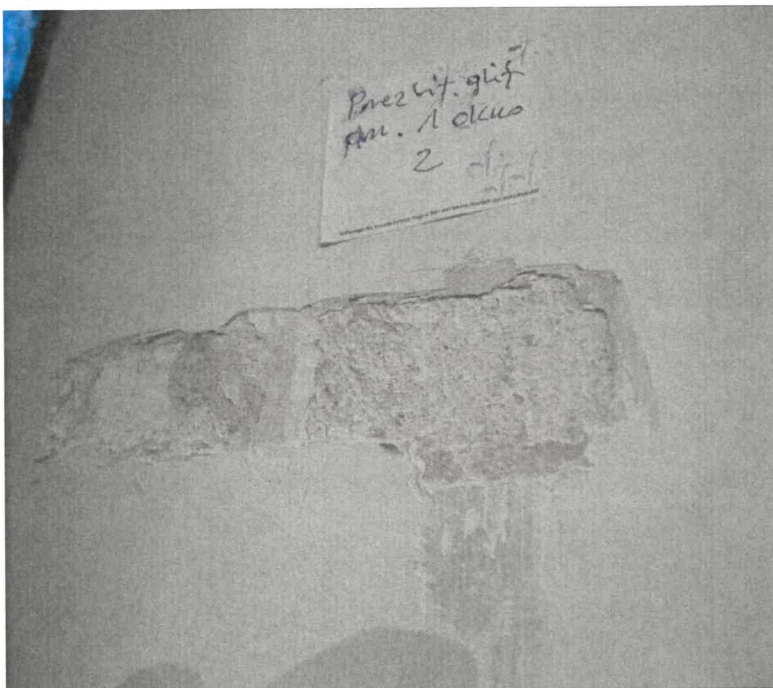
PŚP. 3

Prezb.pn tarcza 3 – PŚP.3

1. Biała / sto/
2. Kremowa
3. Szara
4. Ugier ciepły
5. Żółta ciepła
6. Jasno- szara
7. Tynk wap.

PGL.P 2

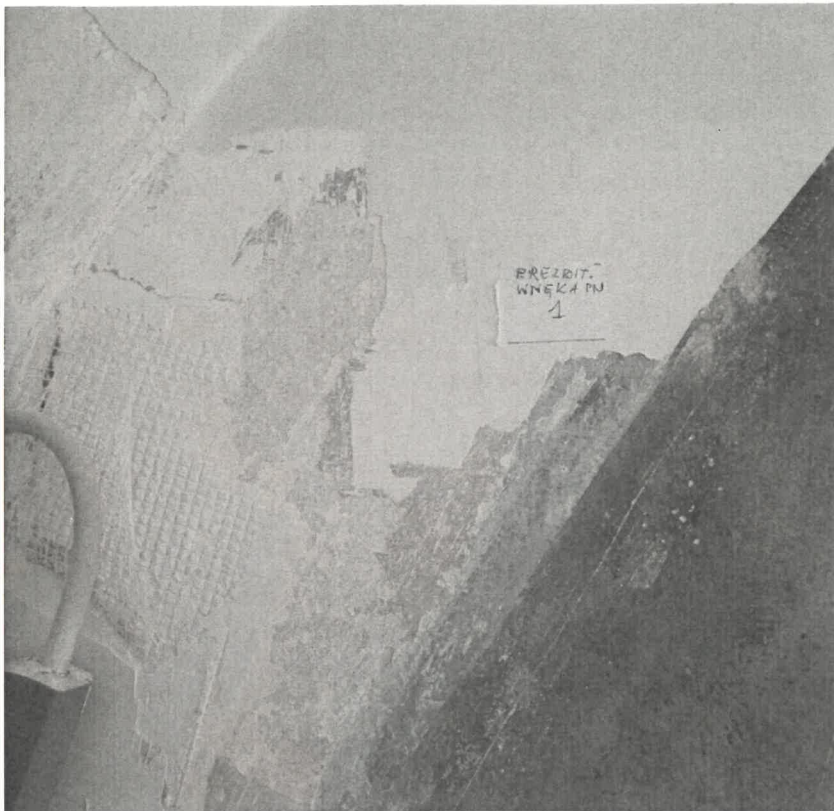

Prezbit. Glif pn.1/2 -PGL.P 2

1. Biała farba
2. Kremowa jasna szara
3. Biała szarość chłodna
4. Pobiała
5. Ciemnoszara zielonkawa
6. Żółta ciepła
7. Szaro- ugrowo- różowa
8. Tynk wap.

INSTYTUT OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrkacyjna 2/4, 80-252 Gdańsk

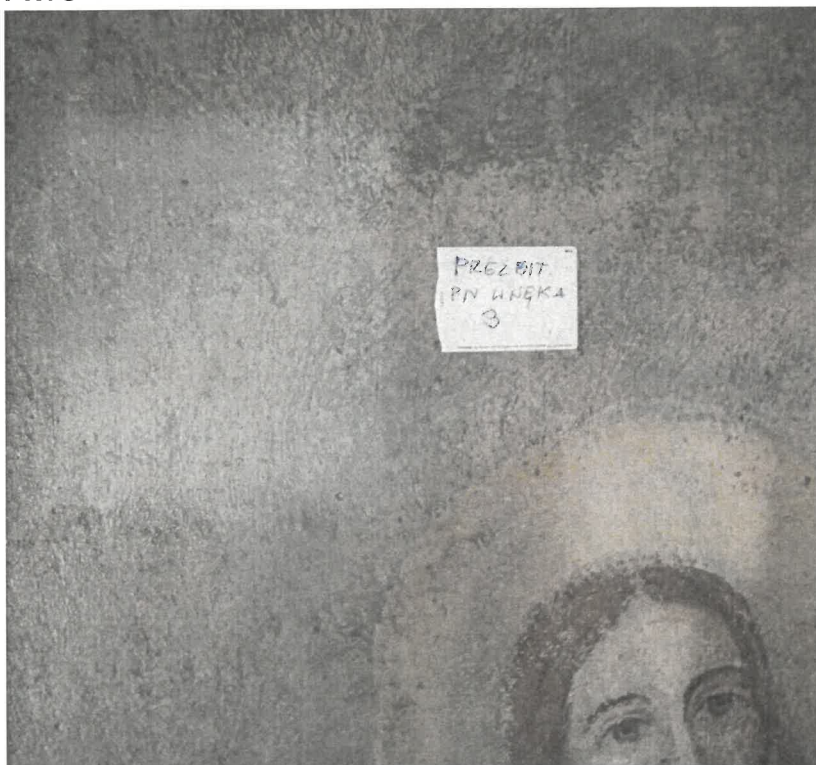
PWP 1

Prezbit.wnęka pn 1 – PWP 1

1. Biała stara biel / farba sto/
2. Biały chłodny
3. Zacierka gips
4. Szarość ciemna
5. Ugrowo-różowy
6. Siatka na cekolu
7. Żółty ciepły- w tej warstwie malowidło
8. Zielony film
9. jasny szary
10. Tynk wap.

PWP3

Prezbit.pn. wnęka 3- PWP3

Próba oczyszczania malowidła, widoczne mocne przetarcia i brak przemalowań, oryginalnie zatarty tynk

WYDZIAŁ OCHRONY ZAB./TKC W
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

KRUCHTA PODWIEŻOWA
KWŚ.PD 1

KWŚ.PD 1

1. Farba błyszcząca/alkid?/- przy drzwiach boazeria
2. Tynk akrylowy
3. Klej do płytek
4. Biała siatka z włókna szklanego
5. Tynk wap. drobny wtórny

KWŚ.P 1

KWŚ.P 1

1. boazeria sosnowa
2. ugrowa farba olejna
3. zacierka gipsowa
4. pobiata farba jasnorożowa
5. tynk wapienny gruboziarnisty

WYKONAWCA: BIURO PROJEKTOWE
OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

KRUCHTA POŁUDNIOWA- BOCZNA

KPW 1

Kruchta boczna- KPW 1

1. Farba błyszcz. alkidowa - szarougrowa
2. Tynk akrylowy
3. Pobiały kremowe
4. Gips
5. Farba ciemnogrowa / kazeinowa lub olejna /
6. Pobiała naturalna
7. Ugier różowy
8. tynk wapienny gruboziarnisty

KPW 2

Kruchta boczna-kinkiet- KPW 2

odkrywka samoistna

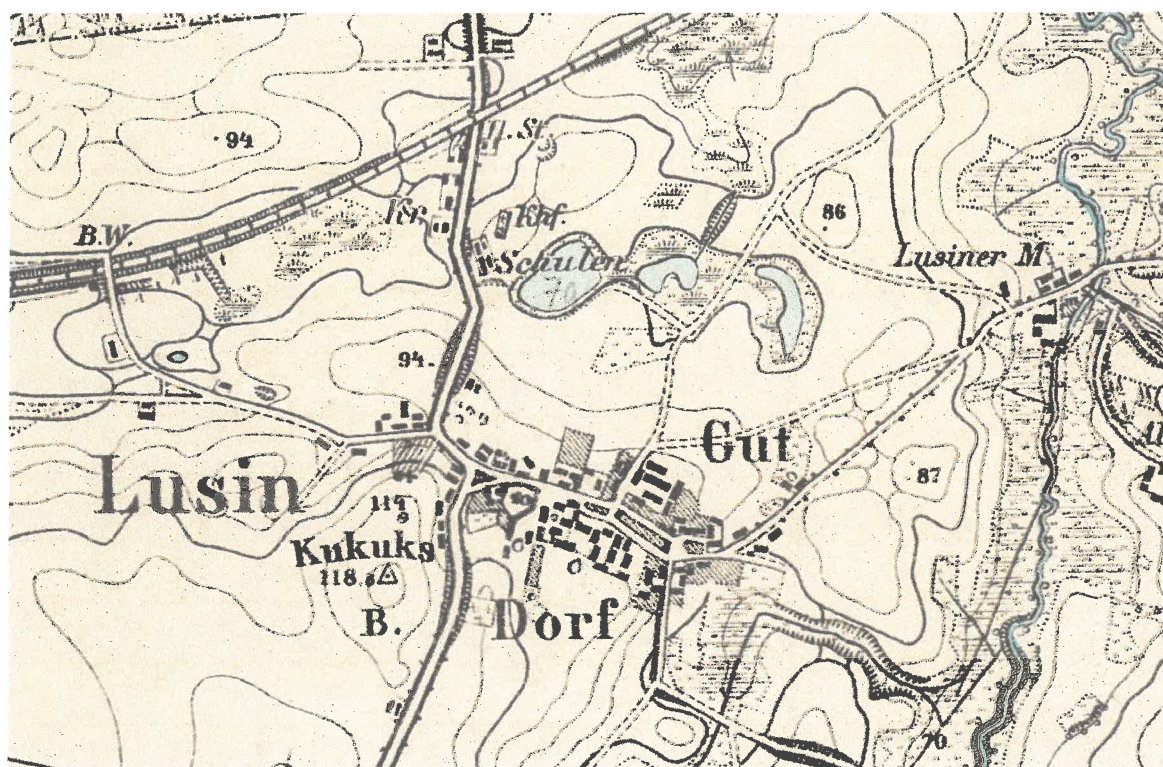
1. Farba błyszcz. alkidowa
2. Tynk akrylowy
3. Siatka z włókna
4. Ugier różowy
5. tynk wapienny gruboziarnisty

FOTOGRAFIE OBIEKTU

WYDZIAŁ
OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dvrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

Fot.nr 1 Fragment mapy Schrottera z l. 1796-1802. W centralnym punkcie wsi zaznaczony kościół.

Fot.nr 2 Topographische Karte . Lusine 272 wyd. z 1911r. , Internet- Domena Publiczna

Urząd Miejski w Gdańsku
OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

Fot. nr 3 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Fotografia od st. południowej sprzed rozbudowy kościoła.

Fot. nr 4 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Fragm. fotografii od st. południowej po rozbudowie kościoła. Fot. W. Górski, 1992r.

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

Fot. nr 5 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Fragm. fotografii wnętrza kościoła pochodzącej z czasów przedwojennych/ istnieje jeszcze drewniana ambonaznischona w trakcie II wojny światowej/. Widoczne fragmenty dekoracji malarskiej w glicach okiennych, ścianie tęczowej i sklepieniu. Fot. internet

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZADYTKÓW
w Gd. m. s. u.
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

Fot. nr 5 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Fragm. fotografii wnętrza kościoła w trakcie rozbudowy kościoła. Rozbudowane , wytynkowane prezbiterium bez warstw malarskich. Fot. przed 1950r..
źródło- fotopolska.eu

WOJEWODZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrkcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

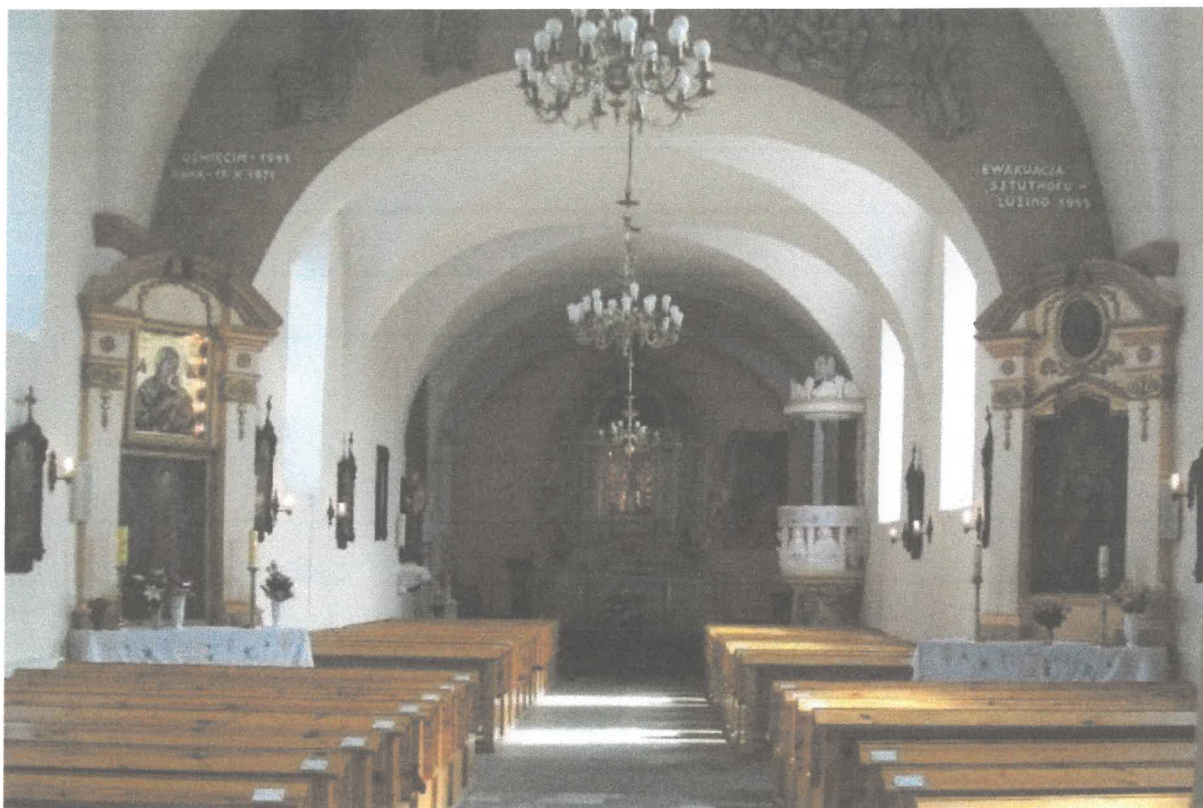

Fot. nr7 i 8 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Fragm. fotografii wnętrza prezbiterium po wykonaniu dekoracji malarskiej przez E. Szyftera na ścianach i sklepieniu w l. 50-tych XXw. 1950r.. Źródło-archiwum parafialne

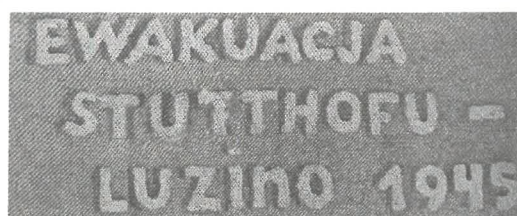
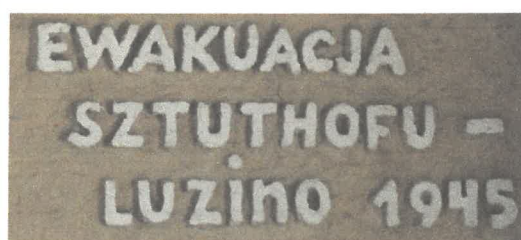
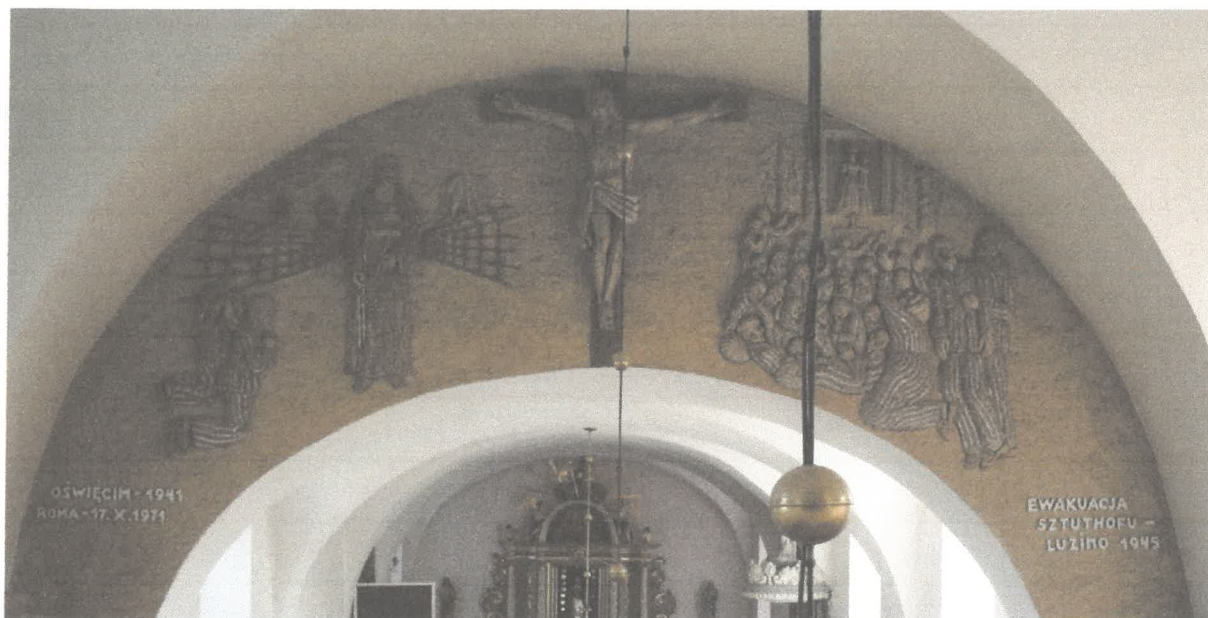
Fot. nr9 i 10 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Fotografia wnętrza prezbiterium po wykonaniu dekoracji malarskiej przez E. Szyftera na ścianach i sklepieniu w l. 50-tych XXw. 1950r.. fot. wykonana po 1971r. źródło- archiwum parafialne

Wojewódzki Urząd
Ochrony Zabytków
w Gdańsku
ul. Dworkcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

Fot. nr 11 i 12 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Fotografia wnętrza prezbiterium po usunięciu dekoracji malarskiej na ścianach i sklepieniu. Pozostawiono dwie malowane nisze na ścianie pn i pd.
 fot. wykonana w 2009r. źródło- internet- portal Marienburg.pl

WYKONANIE URZĄD
 80-027 BYTKÓW
 ul. Dobrej woli 2/4, 80-052 Gdańsk

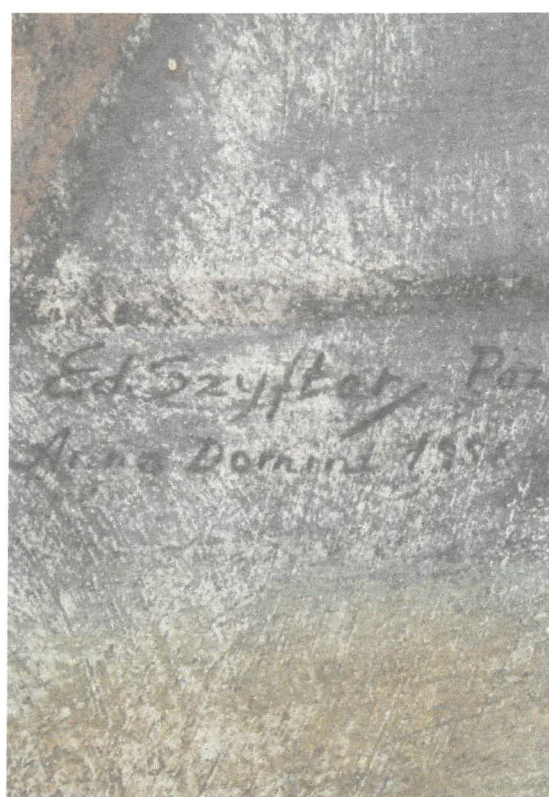
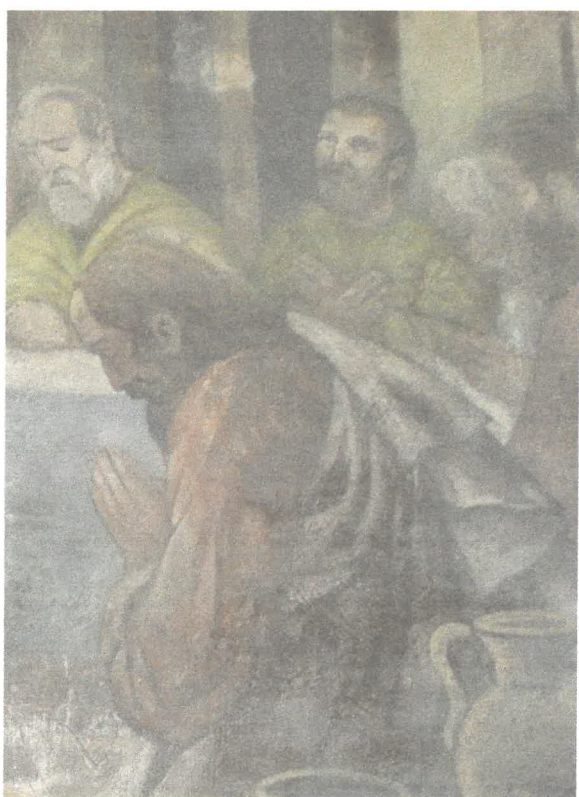
Fot. nr 13,14,15,16 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Ściana tęczowa z przedstawieniem upamiętniającym ewakuację obozu w Stutthofie. Widoczne zabrudzenia, łuszcząca się warstwa malarska i spękania wymagające podklejenia. Napis „Ewakuacja Stutthofu- Luzino 1945 „, z błędem. Rysunek nr 16 przedstawia propozycję zmiany napisu. Stan obiektu przed pracami , fot. Elżbieta Przebirowska, luty 2024r.

WOJEWÓDZKI URZĄD
 OCHRONY ZABYTKÓW
 w Gdańsku
 ul. 24. 80-852 Gdańsk

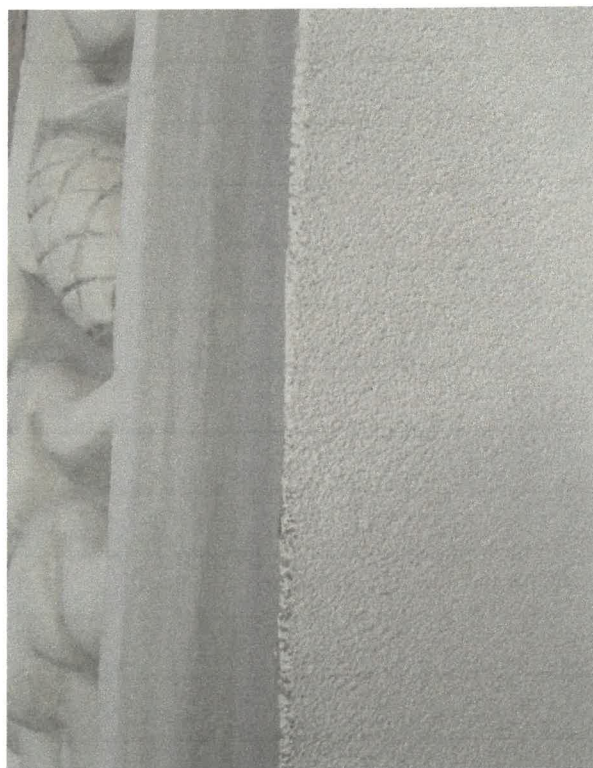
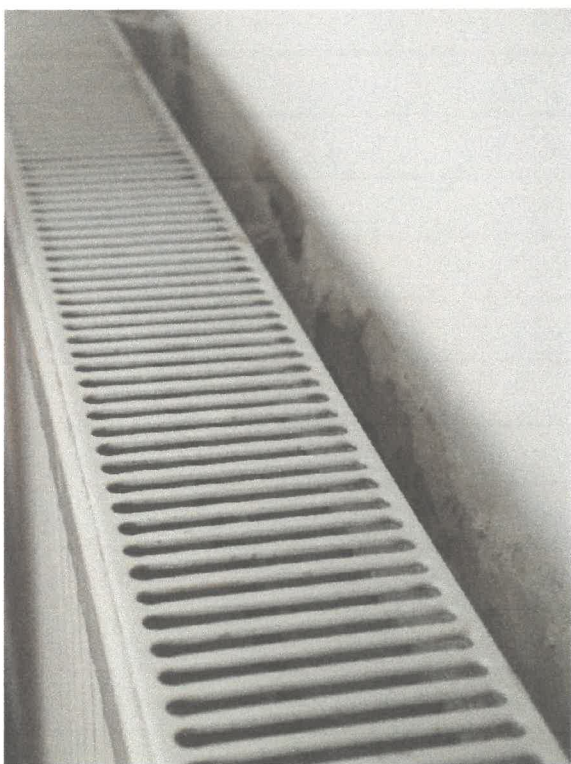
Fot. nr 17,18,19,20 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Malowidło na pn ścianie prezbiterium z przedstawieniem „Kazania na Górze”. Widoczne zabrudzenia, przetarcia warstwy malarskiej, uszkodzenia mechaniczne Stan obiektu przed pracami , fot. Elżbieta Przebirowska, luty 2024r.

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
w Gdańsku
ul. Dvrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

Fot. nr 21,22,23,24 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Malowidło na pd ścianie prezbiterium z przedstawieniem „Ostatniej Wieczerzy”. Widoczne zabrudzenia, przetarcia warstwy malarskiej, uszkodzenia mechaniczne. Stan obiektu przed pracami , fot. Elżbieta Przebirowska, luty 2024r..

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
w Gdańsku
ul. Dworkcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

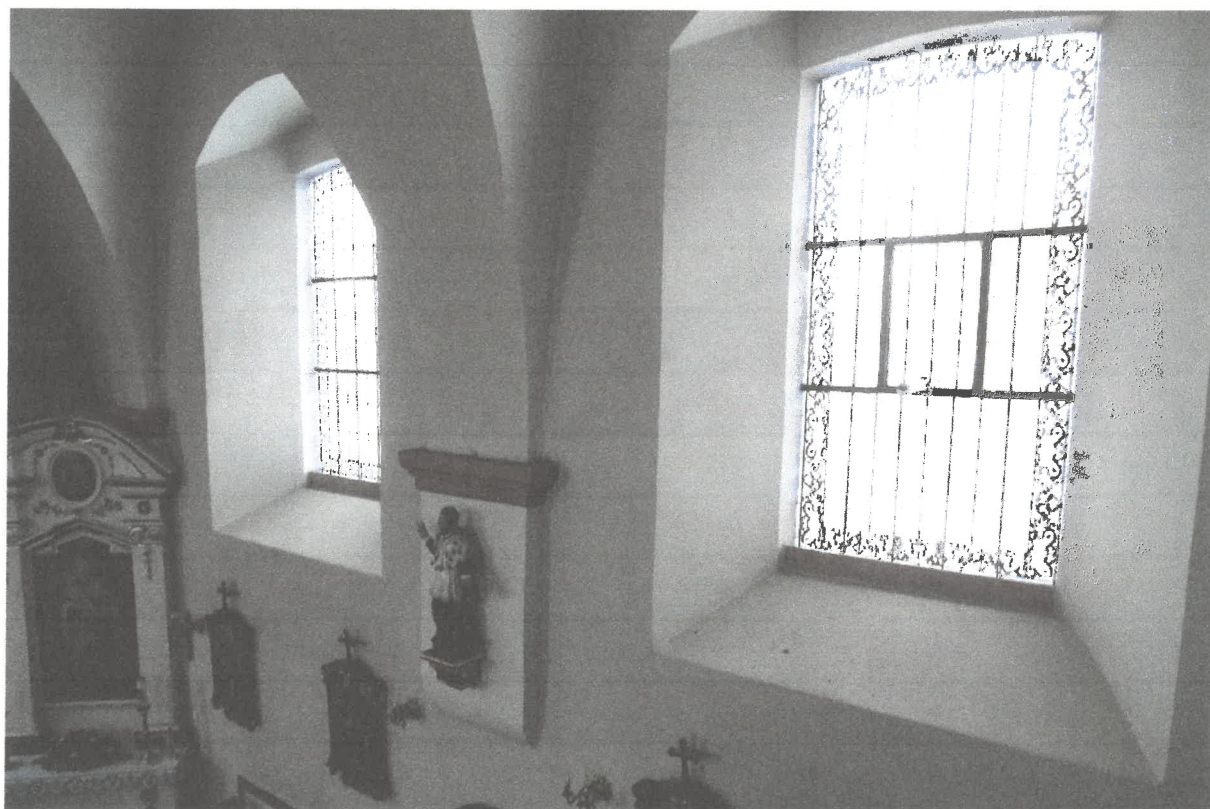
Fot. nr 27,28,29 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Prezbiterium kościoła. Ściany i sklepienie w trakcie robienia odkrywek. Wnęka za kaloryferem oraz akrylowy tynk w odrzwiach Stan obiektu przed pracami , fot. Elżbieta Przebirowska, luty 2024r.

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
w Gdańsku
ul. Derekiyina 2-4, 80-852 Gdańsk

Fot. nr 30, 31 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Nawa kościoła. Ode strony chóru i ołtarzy bocznych. Stan obiektu przed pracami , fot. Elżbieta Przebirowska, luty 2024r..

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

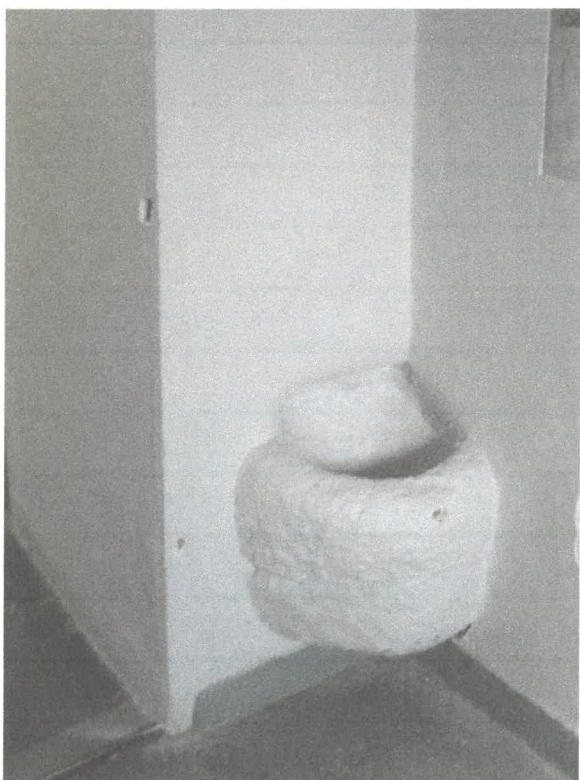
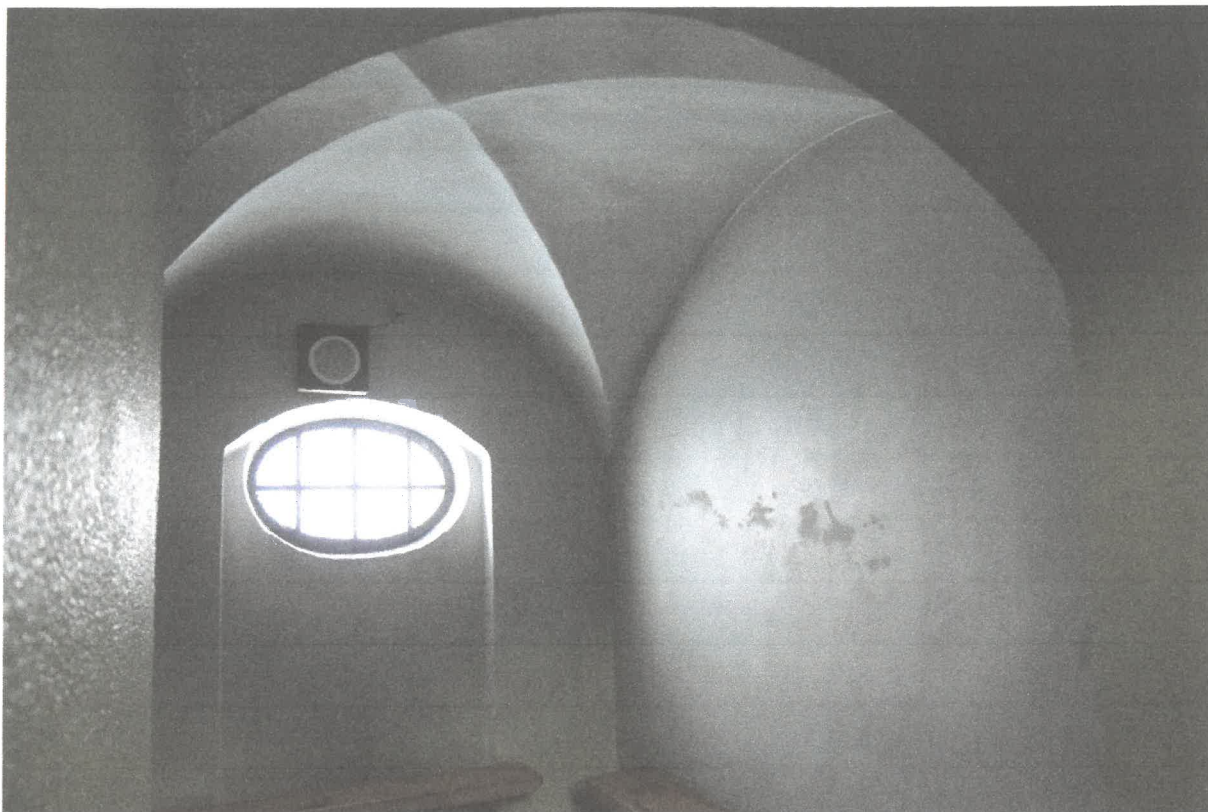
Fot. nr 32,33 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Nawa kościoła. Ode strony chóru i ołtarzy bocznych. Stan obiektu przed pracami , fot. Elżbieta Przebirowska, luty 2024r..

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

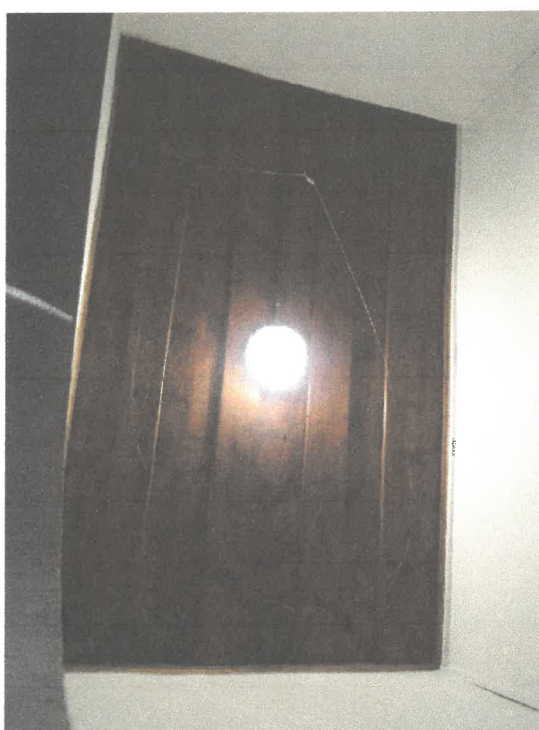
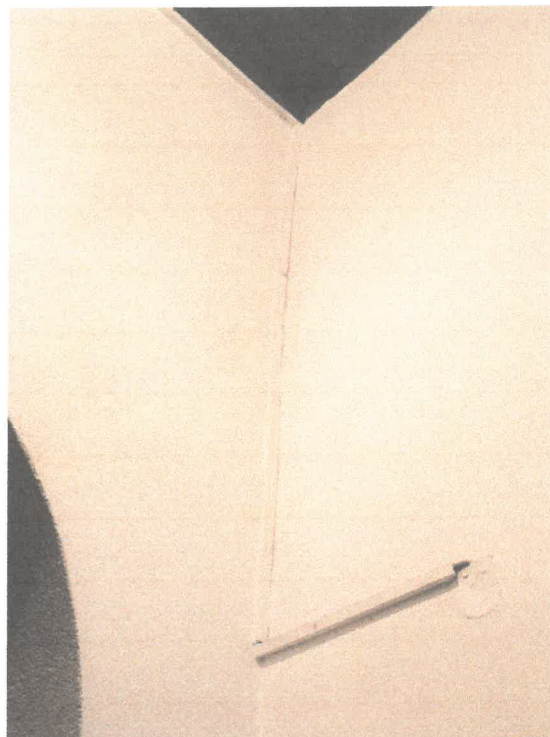
Fot. nr 34,35,36,37 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Nawa kościoła. Różne rodzaje uszkodzeń tynków. Stan obiektu przed pracami , fot. Elżbieta Przebirowska, luty 2024r..

Wojewódzki Urząd
OCHRONY ZABYTKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

Fot. nr 38,39,40 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Kruchta południowa. Wtórnie zamontowana gotycka chrzcielnica i owalne stalowe okienko. Stan obiektu przed pracami , fot. Elżbieta Przebirowska, luty 2024r.

GOŁEŃCZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTEKÓW
w Gdańsku
ul. Dvrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk

Fot. nr 41,42,43,44 Kościół św. Wawrzyńca w Luzinie. Kruchta podwieżowa. Znajdujący się w pomieszczeniu drewniany strop deskowy i boazeria. Kabel elektryczny w korytku do schowania pod tynk. Dwie olbrzymie, niezbyt udane artystycznie kropicelnice przytłaczają w malutkim pomieszczeniu. Stan obiektu przed pracami, fot. Elżbieta Przebirowska, luty 2024r.

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
w Gdańsku
ul. Dyrekcyjna 2/4, 80-852 Gdańsk